

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Eva Malá

Identifikace člověka pomocí DNA analýzy v trestněprávní praxi

Diplomová práce

Olomouc 2022

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Identifikace člověka pomocí DNA analýzy v trestněprávní praxi“ vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje. Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 116 534 znaků včetně mezer.

V Olomouci dne 24. 3. 2022

Eva Malá

Tímto děkuji vedoucímu mé diplomové práce JUDr. Romanu Vicherkovi, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady a připomínky při psaní této diplomové práce.

Obsah

Seznam použitých zkratk	7
Úvod	9
1 Uvedení do forenzní genetiky	12
1.1 Historie	12
1.1.1 První vyřešený případ na základě DNA analýzy	13
1.1.2 První DNA analýza v České republice	13
1.2 Deoxyribonukleová kyselina (DNA)	14
1.2.1 Jaderná DNA	14
1.2.2 Mitochondriální DNA	15
2 Získávání DNA	16
2.1 Obecně k ohledání	16
2.2 Ohledání místa činu a ohledání předmětů	17
2.2.1 Biologická stopa	17
2.2.2 Postup při ohledání místa činu	18
2.2.3 Zajišťování biologických stop	19
2.2.4 Soupravy pro odběry biologického materiálu	19
2.3 Zajištění biologického materiálu z těla živé osoby dle trestního řádu	20
2.3.1 Překonání odporu a jeho přiměřenost	21
2.4 Zajištění biologického materiálu z těla zemřelé osoby dle trestního řádu	22
2.5 Protokol o ohledání	23
2.6 Zajištění biologického materiálu osob dle zákona o Policii ČR	23
2.7 Zajištění biologického materiálu osob dle zákona o GIBS	24
2.8 Zajištění biologického materiálu z těla živé či zemřelé osoby v souladu se slovenskou právní úpravou	25
3 Laboratorní analýza DNA	26
3.1 RFLP metoda	26
3.2 PCR/STR metoda	27

3.3	Přímá a nepřímá identifikace	27
4	Komplikace nastávající při interpretaci výsledků DNA analýzy	29
4.1	Degradace DNA.....	29
4.2	Kontaminace a protikontaminační opatření.....	29
4.3	Více jedinců se stejnou DNA a jedinci s více různými DNA.....	30
5	DNA v procesu dokazování.....	31
5.1	DNA jako důkaz	31
5.2	Odborné vyjádření nebo znalecký posudek?.....	32
5.2.1	Znalec versus odborník.....	33
5.3	Obecně o znaleckém posudku	33
5.4	Kritéria hodnocení znaleckého posudku	35
5.4.1	Právní korektnost důkazu	35
5.4.2	Důkazní význam znaleckého posudku.....	35
5.4.3	Věrohodnost znaleckého posudku	35
5.5	Znalecký posudek je důkazem jako každý jiný.....	37
5.5.1	Zásada volného hodnocení důkazů.....	37
5.5.2	Hodnocení znaleckého důkazu v kontextu s důkazy ostatními	37
5.6	Je znalecký posudek přeceňován?.....	38
6	Databáze DNA profilů	39
6.1	Národní databáze DNA profilů	39
6.1.1	Identifikační systémy	40
6.1.2	Obsah Národní databáze DNA profilů.....	41
7	Právní úprava týkající se Národní databáze DNA profilů a odběru vzorku DNA.....	42
7.1	Zákon o Policii ČR.....	42
7.1.1	Osoby, kterým lze biologické vzorky odebrat	42
7.1.2	Uchovávání profilů DNA a jejich likvidace	43
7.1.3	Kritika § 65 zákona o Policii ČR.....	44
7.2	Pokyn policejního prezidenta o identifikačních úkonech.....	45

7.2.1	Osoby, kterým lze biologické vzorky odebrat	45
7.2.2	Uchovávání a likvidace biologického materiálu a osobních údajů.....	47
7.3	Zákon o zpracování osobních údajů	48
	Závěr.....	50
	Seznam použitých zdrojů.....	53
	Monografie	53
	Komentářová literatura.....	53
	Odborné časopisy.....	54
	Právní předpisy	54
	Judikatura.....	55
	Internetové zdroje.....	55
	Abstrakt.....	57
	Summary.....	57
	Klíčová slova.....	58
	Keywords	58

Seznam použitých zkratk

CODIS	Combined DNA Index System
DNA	deoxyribonukleová kyselina
PCR/STR metoda	metoda polymerázové řetězové reakce a analýzy krátkých repetivních úseků
pokyn policejního prezidenta	pokyn policejního prezidenta č. 275/2016, o identifikačních úkonech, ve znění pozdějších předpisů
RFLP metoda	metoda polymorfismu délky restričních fragmentů
trestní řád	zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů
zákon o GIBS	zákon č. 341/2011 Sb., o Generální inspekci bezpečnostních sborů a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
zákon o Policajnom zbore	zákon č. 171/1993 Z. z., o Policajnom zbore, v znení neskorších predpisov
zákon o Policii ČR	zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů
zákon o používání analýzy DNA	zákon č. 417/2002 Z. z., o používaní analýzy deoxyribonukleovej kyseliny na identifikáciu osôb, v znení neskorších predpisov
Trestný poriadok	zákon č. 301/2005 Z. z., Trestný poriadok, v znení neskorších predpisov
zákon o zpracování osobních údajů	zákon č. 110/2019 Sb., o zpracování osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů
zákon o zdravotních službách	zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, ve znění pozdějších předpisů

zákon o znalcích

zákon č. 254/2019 Sb., o znalcích, znaleckých kancelářích a znaleckých ústavech, ve znění pozdějších předpisů

Úvod

Informace týkající se genetiky jedince bývají mnohdy považovány za ty vůbec nejdůležitější. Ze vzorku DNA se dá vyčíst celý genotyp osoby, z profilu DNA se dá určit např. pohlaví či příbuznost. O právní úpravě DNA se v České republice vedou několikaleté právní a politické spory. Existují jak názory, že zákonná úprava vyhovující je a postačuje, tak názory, že ucelená právní úprava v podobě zákona o DNA chybí.^{1 2 3}

Ve své práci se zaměřuji na identifikaci člověka pomocí DNA analýzy v trestněprávní praxi a na otázky s touto problematiku související. Cílem diplomové práce je analýza dané problematiky, zejména právní úpravy týkající se zajištění biologického materiálu osob, postavení DNA v procesu dokazování a otázka jejího přečeňování a Národní databáze DNA profilů. Vedlejšími cíli práce je nahlédnutí do historie objevení DNA a přiblížení DNA samotné, přiblížení procesu vyhledávání biologického materiálu, jeho analýzy v laboratoři či přiblížení komplikací nastávající při interpretaci výsledků analýzy.

Diplomová práce vychází z české právní úpravy týkající se DNA, a to z trestního řádu, zákona o Policii ČR, pokynu policejního prezidenta, zákona o znalcích a zákona o zpracování osobních údajů. Dále vychází z odborných článků a literatury a příslušné judikatury. Ze zahraniční právní úpravy jsem si pro srovnání vybrala slovenskou. Slovenská právní úprava týkající se DNA je obdobná jako česká právní úprava, na Slovensku však přijali ucelený zákon o DNA, který v České republice chybí.

První kapitola diplomové práce se věnuje úvodu do forenzní genetiky. Pojednává o tom, čím se forenzní genetik zabývá a jaká je její historie. Přibližuje nástin vývoje forenzní genetiky v nejdůležitějších datech od roku 1865, kdy augustiánský mnich Johann Gregor Mendel formuloval zákony dědičnosti, až do roku 1984, kdy britský genetik Dr. Alec Jeffreys uskutečnil první zcela zásadní vědecký pokus a objevil tak techniku genetického snímání otisků prstů. Rovněž je zde zmíněn vůbec první vyřešený případ na základě DNA analýzy a první případ využití DNA analýzy na území České republiky. První kapitola je rovněž částečně věnována deoxyribonukleové kyselině, jejímu složení a jejím formám – jaderné a mitochondriální DNA.

Druhá kapitola diplomové práce se zabývá získáváním DNA. Stěžejní část dané kapitoly tvoří ohledání, neboť se jedná o velmi důležitý postup v procesu analýzy DNA. V souvislosti

¹ MARTONÍK, Juraj. Ještě k právní úpravě zpracování DNA. *Právní rozhledy*, 2017, roč. 25, č. 7, s. 256.

² Ucelený zákon o DNA byl přijat např. na Slovensku, a to již v roce 2002 (zákon o používání analýzy DNA). Jedná se o poměrně útlý zákon, který má však k české právní úpravě blízko.

³ V dílčích zákonech je problematika DNA upravena např. v Rakousku či Polsku.

s ohledáním místa činu a ohledání předmětů popisují biologické stopy lidského původu, jak se dělí či jaké jsou kriminalistické taktiky jejich nalézání. Dále v dané kapitole přibližují zajišťování biologických stop a způsoby toho zajišťování v návaznosti na typ stopy. Rovněž se v této kapitole věnují soupravám pro odběry biologického materiálu, neboť k odběru biologických stop je potřeba použít speciální soupravy k tomu určené. Ve druhé kapitole je kromě ohledání místa činu a předmětů zakomponována i část týkající se zajištění biologického materiálu z těla živé osoby v souladu s ustanovením § 114 trestního řádu. Podrobněji zde rozebírám problematiku zásahu do fyzické integrity člověka nebo to, kdo může odběr DNA vzorku provést a také za jakých podmínek. Pro úplnost uvádím i zajištění biologického materiálu z těla mrtvé osoby. Vzhledem k tomu, že o ohledání musí být sepsán protokol, taktéž jemu je v dané kapitole část věnována. Zaměřila jsem se rovněž na zajištění biologického materiálu osob dle zákona o Policii ČR pro účely jejího ztotožnění a dle zákona o GIBS, rovněž pro účely ztotožnění osoby, ale i pro účely budoucí identifikace osoby. Závěr kapitoly tvoří pro porovnání zmínka o zajištění biologického materiálu osob dle slovenské právní úpravy.

Třetí kapitola je věnována laboratorní analýze DNA. Zabývám se v ní tím, co se se vzorkem DNA doručeným do laboratoře dále děje. Přibližuji tzv. RFLP a PCR/STR metody a následně přímou a nepřímou identifikaci jednotlivce.

Samozřejmě ne vždy se interpretace výsledků DNA analýzy obejde bez problémů. Čtvrtá kapitola je tak zaměřena na komplikace, které při interpretaci výsledků DNA analýzy nastávají. V dané kapitole se zabývám tzv. degradací DNA, problematikou více jedinců se stejnou DNA a problematikou jedinců s více různými DNA (tzv. chimérismus) a zejména problematikou kontaminace DNA. Kontaminace DNA je pokládána za nejzávažnější chybu z hlediska svých důsledků. Proto považuji přiblížení kontaminace a jednotlivých protikontaminačních opatření za velmi důležité.

Pátá kapitola se zabývá dokazováním a postavením analýzy DNA v procesu dokazování. Vzhledem k tomu, že identifikace osob pomocí molekulární genetiky je vysoce odbornou činností, zaměřuji se v dané kapitole na to, zda ke zprostředkování odborných poznatků postačuje odborné vyjádření, nebo je vhodnější znalecký posudek. Blíže je zde však rozebrán znalecký posudek a kritéria jeho hodnocení. Rovněž se zabývám otázkou, zda je znalecký posudek přeceňován či nikoli. Danou problematikou se zabýval např. Ústavní soud či bývalý ombudsman JUDr. Otakar Motejl. Výsledek analýzy DNA jedince interpretovaný posudkem sepsaným odborníkem z oblasti forenzní genetiky bývá silným argumentem jak v oblasti práva trestního, tak i v rámci práva

občanského. Jakožto mocný nástroj může při správném použití velice účinně pomáhat k nastolení spravedlnosti a práva, v opačném případě však může napáchat nesmírné škody.

Šestá kapitola se zabývá databází DNA profilů a otázkami s ní spojenými. Stěžejní část této kapitoly tvoří problematika Národní databáze DNA profilů. Zabývám se v ní také informačními systémy na jejichž základě Národní databáze DNA profilů funguje, či samotným obsahem Národní databáze DNA profilů.

Poslední kapitola je věnována právní úpravě týkající se Národní databáze DNA profilů a odběru vzorku DNA. Nejprve se zaměřuji na zákon o Policii ČR, a to konkrétně na jeho ustanovení § 65. Jednak se zabývám tím, komu lze biologické vzorky odebrat a za jakých podmínek. Do kontrastu jsem rovněž postavila ustanovení § 65 odst. 1 zákona o Policii ČR a ustanovení článku 3 odst. 1 písm. b) pokynu policejního prezidenta, a to z důvodu rozšíření podmínky pro provedení identifikačních úkonů pokynem policejního prezidenta, jakožto interním aktem. Rovněž se zaměřuji na problematiku uchovávání DNA profilů a likvidaci osobních údajů, jejichž podrobnější úprava v zákoně o Policii ČR chybí. V návaznosti na to přibližuji kritiku ustanovení § 65 zákona o Policii ČR odbornou veřejností. Stěžejní část dané kapitoly věnuji návrhu Městského soudu v Praze týkající se protiústavnosti absence podrobnější právní úpravy dané problematiky se týkající, který podal Ústavnímu soudu. V poslední kapitole dále rozebírám pokyn policejního prezidenta. Opět se zabývám okruhem osob, kterým lze biologické vzorky odebrat a za jakých podmínek, uchováváním a likvidací biologického materiálu a osobních údajů. Závěr kapitoly tvoří pro doplnění i právní úprava ochrany osobních údajů na základě zákona o zpracování osobních údajů.

1 Uvedení do forenzní genetiky

Forenzní genetiky, označovaná také jako forenzní DNA analýza, je věda, která se zabývá genetickým zkoumáním pro potřeby dokazování a objasňování v trestních i civilních řízeních před státními orgány. Mimo to nachází uplatnění i v rámci jiných vědních oborů, případně v soukromých záležitostech fyzických osob.⁴

Pro účely diplomové práce je v rámci forenzní genetiky stěžejní kriminalistická a identifikační genetiky. Kriminalistická genetiky se zabývá „genetickým zkoumáním biologických stop a srovnávacích vzorků osob v rámci vyšetřování a dokazování trestných činů či jiných kriminalisticky relevantních událostí. Hlavním účelem těchto zkoumáních zpravidla bývá určení původce příslušných biologických stop.“⁵ Identifikační genetiky se zabývá genetickou identifikací živých či zemřelých osob.

1.1 Historie

Forenzní genetiky se jako vědní obor zrodila v polovině 80. let 20. století.^{6 7 8} První známé využití analýzy DNA v kriminalistice se odehrálo ve Velké Británii.⁹ V pondělí dne 10. září 1984 uskutečnil první a zcela zásadní vědecký pokus britský genetik Dr. Alec Jeffreys v laboratoři na Universitě v Leicesteru ve Velké Británii. Objevil techniku genetického snímání otisků prstů, tzv. DNA fingerprinting. Své poznatky o dostatečné variabilitě určitých opakujících se sekvencí lidské DNA publikoval v časopise *Nature* pod názvem *Hypervariable 'minisatellite' regions in human DNA*.¹⁰ Cesta k objevení DNA však byla dlouhá.

Již v roce 1865 augustiánský mnich brněnského kláštera, Johann Gregor Mendel, formuloval zákony dědičnosti. Dlouhá léta prováděl pokusy křížením různých odrůd hrachu. Své poznatky shrnul v roce 1866 ve své práci s názvem *Versuche über Pflanzen-hybriden (Pokusy křížení rostlin)* a jeho závěry jsou dnes známé jako *Mendelovy zákony*. Mendel je tak považován za pravděpodobného zakladatele genetiky.

V roce 1869 byla poprvé izolována DNA a objasněna její chemická struktura. Zasloužil se o to Johann Friedrich Miescher. V roce 1901 se podařilo německému lékaři Paulu Uhlenhuthovi

⁴ ŠIMKOVÁ, Halina. In: ŠIMKOVÁ, Halina. *Breviář forenzní genetiky: forenzní DNA analýza v otázkách a odpovědích*. 1. vydání. Brno: Tribun EU, 2012, s. 13.

⁵ Tamtéž.

⁶ KOŽINA, Jiří. In: KOŽINA, Jiří. *Identifikační genetiky v právní praxi*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 1.

⁷ ŠTEFAN, Jiří, HLADÍK, Jiří a kol. *Soudní lékařství a jeho moderní trendy*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2012, s. 327.

⁸ BERAN, Michal a kol. *Soudnělékařská identifikace*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2012, s. 154.

⁹ KOŽINA, Jiří. In: KOŽINA, Jiří. *Identifikační genetiky v právní praxi*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 6.

¹⁰ ŠTEFAN, Jiří, HLADÍK, Jiří a kol. *Soudní lékařství a jeho moderní trendy*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2012, s. 327.

rozlišit krev lidského a zvířecího původu.¹¹ Stejněho roku se podařilo rakouskému patologu Karlu Landsteineru objevit krevní skupiny A, B a 0. Za tento objev získal Nobelovu cenu za rok 1930. V roce 1907 se podařilo nezávisle na pracích Karla Landsteinera objevit systém krevních skupinových vlastností, tedy systém AB0, českému lékaři Janu Jánskému.¹²

V roce 1944 Oswald Avery, Colin MacLeod a Maclyn McCarty prokázali, že genetická informace je uložena v DNA.¹³ V roce 1953 nastal průlom ve studiu nukleových kyselin, neboť byla objasněna struktura DNA. Zasloužili se o to James Watson a Francis Crick.¹⁴

1.1.1 První vyřešený případ na základě DNA analýzy

V listopadu v roce 1983 byla ve Velké Británii, v hrabství Leicestershire, nalezena znásilněná a zavražděná patnáctiletá Lynda Mann. Na místě sexuálně motivované vraždy bylo nalezeno sperma pachatele a Scotland Yard zahájil standardní pátrání po pachateli. Případ se však vyšetřovatelům nedařil dlouho objasnit.¹⁵

V srpnu roku 1986 byla blízko místa první vraždy nalezena znásilněná a zavražděná stejně stará Dawn Ashworth. Vyšetřovatelé nemohli provést standardně využívanou metodu k identifikaci pachatele pomocí krevní skupiny, neboť žádná krev nebyla na místech činů nalezena. Obrátili se tak na genetika Aleca Jeffreysa s žádostí, aby v daném případě použil svou novou metodu identifikace pomocí DNA k usvědčení pachatele. Jeffreys prokázal, že sperma, které bylo nalezeno na obou místech činu, patřilo jednomu a témuž pachateli.^{16 17} Zatčen byl nakonec jistý Colin Pitchfork, jemuž byl odebrán vzorek DNA a ten se shodoval s DNA zajištěnou na místech činů. Za své činy odsouzen k trestu doživotního vězení.^{18 19}

1.1.2 První DNA analýza v České republice

Analýza DNA byla na území bývalého Československa poprvé úspěšně využita v roce 1990. Doc. RNDr. Vladimír Ferák, CSc. z Přírodovědecké fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě tehdy aplikoval nejnovější poznatky o hypervariabilních oblastech na lidském genomu a pomohl objasnit sexuálně motivovanou vraždu studentky brněnské pedagogické ftěla akulty Jany

¹¹ STRAUS, Jiří, NĚMEC, Miroslav a kol. *Teorie a metodologie kriminalistiky*. 1. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 111.

¹² Tamtéž.

¹³ SNUSTAD, D. Peter, SIMMONS, Michael J. *Genetika*. 2. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2017, s. 174.

¹⁴ Tamtéž, s. 4.

¹⁵ LÍZAL, Pavel. In: LÍZAL, Pavel. *DNA jako občanský průkaz: lekce z genetiky*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2019, s. 18.

¹⁶ KOŽINA, Jiří. In: KOŽINA, Jiří. *Identifikační genetika v právní praxi*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 7.

¹⁷ LÍZAL, Pavel. In: LÍZAL, Pavel. *DNA jako občanský průkaz: lekce z genetiky*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2019, s. 18-19.

¹⁸ KOŽINA, Jiří. In: KOŽINA, Jiří. *Identifikační genetika v právní praxi*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 7.

¹⁹ LÍZAL, Pavel. In: LÍZAL, Pavel. *DNA jako občanský průkaz: lekce z genetiky*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2019, s. 19-20.

Krkoškové.^{20 21} Ta byla nalezena mrtvá dne 27. 6. 1990 na toaletách v budově školy, kterou navštěvovala. Standardní sérologická expertiza v daném případě nepřinesla žádný výsledek, neboť vrah měl shodnou krevní skupinu jako zavražděná studentka.²² Kriminalisté se tak obrátili na docenta Feráka, který provedl analýzu DNA. Výsledek provedené analýzy byl využit jako usvědčující důkaz pachatele Milana Lubase, který byl odsouzen k trestu odnětí svobody v délce 23 let. Ten později ve vězení spáchal sebevraždu.²³

1.2 Deoxyribonukleová kyselina (DNA)

DNA je makromolekulární látka, která se nachází ve všech živých organismech i virech. Její nejdůležitější funkcí je přenos dědičné informace. DNA se řadí mezi tzv. nukleové kyseliny. Nukleové kyseliny jsou tvořeny tzv. nukleotidy. Každý nukleotid se skládá ze tří složek: z molekuly cukru, molekuly fosfátu a dusíkaté molekuly. Cukernou složkou je deoxyribóza. Uvnitř DNA se jednotlivé nukleotidy od sebe liší svou dusíkatou bází. Jedná se o adenin (A), guanin (G), cytosin (C) a thymin (T).^{24 25} Podstatou přenosu genetické informace je specifické párování dusíkatých bází. Adenin se váže pouze s thyminem (A-T) a guanin se váže pouze s cytosinem (G-C). Kriminalistická genetika využívá metodu zviditelnění těch fragmentů DNA, které obsahují hledané sekvence DNA pomocí tzv. molekulární hybridizace s vhodně označenou sondou. Sondou tvoří úsek DNA se sekvencí nukleotidů zvolenou tak, aby se navázala pouze na hledaný fragment DNA a tím ho zviditelnila.²⁶

1.2.1 Jaderná DNA

DNA se v lidském těle objevuje ve dvou odlišných formách – jaderná DNA a mitochondriální DNA. Jaderná DNA se nachází v jádru buněk, a to ve formě struktur nazývaných chromozomy. Chromozom je jaderná struktura, která nese geny. Pomocí genů je přenášena dědičná informace z rodičovské generace na potomstvo. Chromozomy představují nejvyšší hierarchickou úroveň uspořádání DNA v genomu organismů.²⁷ Lidské buňky jsou tvořeny 23 páry chromozomů, včetně jednoho páru pohlavních chromozomů XX nebo XY. Jeden

²⁰ BERAN, Michal a kol. *Soudnělékařská identifikace*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2012, s. 155.

²¹ LÍZAL, Pavel. In: LÍZAL, Pavel. *DNA jako občanský průkaz: lekce z genetiky*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2019, s. 20.

²² KOŽINA, Jiří. In: KOŽINA, Jiří. *Identifikační genetika v právní praxi*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 8.

²³ LÍZAL, Pavel. In: LÍZAL, Pavel. *DNA jako občanský průkaz: lekce z genetiky*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2019, s. 21.

²⁴ FERÁK, Vladimír. In: FERÁK, Vladimír, SRŠEŇ, Štefan. *Genetika člověka*. 2. vydání. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladatelství, 1990, s. 22.

²⁵ KURILOVSKÁ, Lucia, SVOBODA, Ivo a kol. *Kriminalistika*. 1. vydání. Bratislava: Akadémia policajného zboru v Bratislave, 2017, s. 144.

²⁶ Tamtéž, s. 144-145.

²⁷ VANĚK, Daniel a kol. *Průvodce DNA testováním a genetickou genealogií*. 1. vydání. Praha: Forenzní DNA servis, s.r.o., 2016, s. 17.

z každého páru chromozomů pochází od otce, a druhý od matky.²⁸ Primární funkcí pohlavních chromozomů je určení pohlaví. Nepohlavní chromozomy, tzv. autozomy, nesou většinu genetické informace a jsou pro určitý organismus shodné bez ohledu na pohlaví.²⁹

DNA materiál chromozomů se skládá z kódujících a nekódujících sekvencí. Kódující sekvence obsahují informaci pro tvorbu proteinů. Nekódující sekvence neobsahuje informaci pro tvorbu proteinů, ale může mít různé regulační funkce. V nekódující sekvenci jsou také lokalizovány polymorfní markery, které jsou využívány pro identifikaci osob na základě analýzy DNA.³⁰

Jadernou DNA neobsahují červené krvinky a krevní destičky. Téměř žádnou jadernou DNA neobsahuje trichologický materiál – tzn. vlasy, chlupy. Analýzu DNA trichologického materiálu však zcela vyloučit nelze, neboť jadernou DNA lze nalézt v kořincích trichologického materiálu nebo v odpadlých kožních buňkách.³¹

1.2.2 Mitochondriální DNA

Většina genetické informace buňky je obsažena v buněčném jádře. Nepatrná část DNA se však nachází i v cytoplazmě buněk, v tzv. mitochondriích.³² Mitochondrie je buněčná organela zodpovědná z velké části za energetickou bilanci buňky.³³ Mitochondriální DNA je z genetického hlediska zajímavá tím, že se dědí pouze po matčině linii.³⁴

Pro účely zkoumání biologických stop využívá kriminalistika nejčastěji jadernou DNA. Prostřednictvím jaderné DNA lze totiž individuálně identifikovat původce stopy. Analýza mitochondriální DNA se provádí výjimečně.³⁵ Molekula mitochondriální DNA je stabilnější než molekula DNA jaderné. Výsledek analýzy mitochondriální DNA je však možno interpretovat pouze jako porovnání shody vyšetřovaných vzorků v rámci dané linie. Nejedná se však o výsledek kompatibilní s DNA profilem stanoveným z DNA jaderné.³⁶

²⁸ KURILOVSKÁ, Lucia, SVOBODA, Ivo a kol. *Kriminalistika*. 1. vydání. Bratislava: Akadémia policajného zboru v Bratislave, 2017, s. 144.

²⁹ VANĚK, Daniel a kol. *Průvodce DNA testováním a genetickou genealogií*. 1. vydání. Praha: Forezní DNA servis, s.r.o., 2016, s. 17.

³⁰ Tamtéž, s. 18.

³¹ KOŽINA, Jiří. In: KOŽINA, Jiří. *Identifikační genetika v právní praxi*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 12.

³² LÍZAL, Pavel. In: LÍZAL, Pavel. *DNA jako občanský průkaz: lekce z genetiky*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2019, s. 36.

³³ VANĚK, Daniel a kol. *Průvodce DNA testováním a genetickou genealogií*. 1. vydání. Praha: Forezní DNA servis, s.r.o., 2016, s. 18.

³⁴ LÍZAL, Pavel. In: LÍZAL, Pavel. *DNA jako občanský průkaz: lekce z genetiky*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2019, s. 36.

³⁵ STRAUS, Jiří, SUCHÁNEK, Jaroslav a kol. *Kriminalistická identifikace osob*. 1. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2008, s. 15.

³⁶ Tamtéž, s. 17.

2 Získávání DNA

Odběr vzorku DNA může být zaprvé proveden v souvislosti s šetřením konkrétního trestného činu. V takovém případě mohou být odebírány jak biologické stopy z místa činu, tak biologické vzorky konkrétních osob. Oprávnění orgánů činných v trestním řízení takové biologické vzorky osob odebírat a následně provádět genetickou identifikaci je zakotveno v trestním řádě. Získané vzorky nebo profily DNA nelze dále uchovávat pro jiné účely, než je konkrétní vyšetřování.³⁷ O dané problematice pojednává právě tato kapitola.

Zadruhé může být vzorek DNA odebrán osobě buď pro účely jejího ztotožnění nebo pro účely budoucí identifikace. Takový odběr vzorků DNA upravuje zákon o Policii ČR.³⁸ Problematika odebírání vzorků DNA osobě pro účely jejího ztotožnění dle zákona o Policii ČR je rovněž zakomponována v této kapitole. Problematika odebírání vzorků DNA osobě pro účely její budoucí identifikace a problematika právního základu existence Národní databáze DNA profilů dle zákona o Policii ČR jsou však podrobněji rozebrány v kapitole 7.

2.1 Obecně k ohledání

Ohledání je důkazním prostředkem, který orgánům činným v trestním řízení umožňuje zjistit si přímý prostředek o skutečnosti, která se stala, a přispívá k uplatnění zásady bezprostřednosti.³⁹ Právní rámec pro ohledání poskytuje trestní řád v ustanovení § 113 a násl. Ohledáním se zajišťuje biologický materiál, který má být posléze zkoumán v rámci dokazování. Z hlediska kriminalistiky není rozhodné, zda se jedná o stopu či srovnávací materiál.⁴⁰

Ohledání je upraveno zejména kriminalistickou teorií a praxí. Podstatou kriminalistického ohledání je vyhledání stop v prostoru pozorování a zanalyzování vztahů a souvislostí stop navzájem a vzhledem k místu, které je předmětem ohledání.^{41 42} Kriminalistické ohledání zahrnuje jednak smyslové pozorování, jednak pozorování a zkoumání pomocí technických prostředků. Na tom, jak kvalitně bude ohledání provedeno, závisí úspěch celého dalšího postupu. To jen utvrzuje důležitost ohledání jako kriminalistické metody, stejně jako procesního úkonu.⁴³

³⁷ VOBOŘIL, Jan. FERFECKI, Vít. *DNA v policejní praxi. Analýza právní úpravy a praxe využívání DNA v sektoru policie*. Zpracováno pro Iuridicum Remedium, 2014 [online]. iure.org [cit. 1. února 2022]. Dostupné z: <https://www.iure.org/d/15/942/vydali-jsme-unikatni-studii-o-vyuzivani-dna-v-policejni-praxi>.

³⁸ Tamtéž.

³⁹ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád I. § 1 až 156*. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1628.

⁴⁰ KOŽINA, Jiří. In: KOŽINA, Jiří. *Identifikační genetika v právní praxi*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 68.

⁴¹ KURILOVSKÁ, Lucia, SVOBODA, Ivo a kol. *Kriminalistika*. 1. vydání. Bratislava: Akadémia policajného zboru v Bratislave, 2017, s. 29.

⁴² SVOBODA, Ivo a kol. *Kriminalistika*. 1. vydání. Ostrava: Key Publishing s.r.o., 2016, s. 33.

⁴³ KURILOVSKÁ, Lucia, SVOBODA, Ivo a kol. *Kriminalistika*. 1. vydání. Bratislava: Akadémia policajného zboru v Bratislave, 2017, s. 278.

Ohledáním je možné získat prvotní poznatky, které bezprostředně vyplývají z charakteru materiální změny. Dále je možné získat poznatky odvozené, které je možné logicky odvodit z poznatků prvotních. Poznatky odvozené mají značný taktický význam při kriminalistickém zkoumání a zejména při vytváření kriminalistických verzí.⁴⁴

Pro určení druhu ohledání jsou základním hlediskem ohledávané objekty. Rozlišujeme „ohledání místa činu, mrtvoly a místa jejího nálezu, předmětů, listiny a dokumentů, zvířat, těla živé osoby.“^{45 46}

2.2 Ohledání místa činu a ohledání předmětů

Vyhledávání a zajišťování kriminalistických stop je jedním ze základních a nejdůležitějších úkolů kriminalistické praktické činnosti.⁴⁷ Stopy mohou mít různorodý charakter a mohou se vyskytovat a být zajišťovány na různých místech a za různorodých podmínek. Vhodnost zvoleného postupu a na to navazující úspěšnost následujících kroků závisí zejména na zkušenostech a praxi odebírající osoby.⁴⁸

2.2.1 Biologická stopa

Biologickým materiálem označujeme vše, co bylo či co je součástí živého organismu nebo jeho produktem. Biologický materiál, který byl zajištěn a stal se předmětem znaleckého zkoumání, se označuje jako biologická stopa.⁴⁹ Biologické stopy lidského původu se dělí podle druhu materiálu na krev, tkáň, sekrety (ejakulát, sliny, pot), kožní deriváty (vlasy, chlupy, nehty) a exkrementy (moč, stolice).⁵⁰ Mohou pocházet z organismu pachatele, oběti nebo nezúčastněné osoby. Stopy se mohou nacházet na místě činu, na předmětech či nástrojích, jimiž byl trestný čin spáchán, na oděvu a těle pachatele či oběti, na vozidlech apod.

Biologické stopy se dělí na stopy viditelné a neviditelné neboli latentní. Mezi viditelné stopy se řadí např. krev či tkáň. Mezi stopy neviditelné se řadí zejména pot, sliny apod. K vyhledání viditelných stop ve většině případů stačí pečlivost a důkladnost kriminalistických pracovníků.⁵¹

⁴⁴ KURILOVSKÁ, Lucia, SVOBODA, Ivo a kol. *Kriminalistika*. 1. vydání. Bratislava: Akadémia policajného zboru v Bratislave, 2017, s. 278.

⁴⁵ SVOBODA, Ivo a kol. *Kriminalistika*. 1. vydání. Ostrava: Key Publishing s.r.o., 2016, s. 283.

⁴⁶ KURILOVSKÁ, Lucia, SVOBODA, Ivo a kol. *Kriminalistika*. 1. vydání. Bratislava: Akadémia policajného zboru v Bratislave, 2017, s. 279.

⁴⁷ PORADA, Viktor, STRAUS, Jiří. *Kriminalistické stopy*. 1. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, s. 320.

⁴⁸ STRAUS, Jiří, SUCHÁNEK, Jaroslav a kol. *Kriminalistická identifikace osob*. 1. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2008, s. 18.

⁴⁹ ŠIMKOVÁ, Halina. In: ŠIMKOVÁ, Halina. *Breviář forenzní genetiky: forenzní DNA analýza v otázkách a odpovědích*. 1. vydání. Brno: Tribun EU, 2012, s. 18.

⁵⁰ KURILOVSKÁ, Lucia, SVOBODA, Ivo a kol. *Kriminalistika*. 1. vydání. Bratislava: Akadémia policajného zboru v Bratislave, 2017, s. 131.

⁵¹ PORADA, Viktor, STRAUS, Jiří. *Kriminalistické stopy*. 1. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, s. 321.

V určitých situacích však může být obtížné vyhledat i stopy viditelné. Zejména se jedná o případy zanechání velmi malého množství materiálu či o případy, kdy stopy barevně splývají se svým nosičem.⁵²

Lokalizaci neviditelných stop lze v mnoha případech pouze předpokládat. Na předem vytipovaných místech se poté jejich možná přítomnost prověřuje. Při vyhledávání neviditelných stop se využívají různé kriminalisticko-technické prostředky.⁵³ Při vyhledávání stop je vždy potřeba postupovat tak, aby využitím technických prostředků nedošlo k jejich úplnému znehodnocení nebo jejich kontaminaci.

Riziko poškození DNA v zajištěné stopě nehrozí např. při užití krátkodobého osvětlení ultrafialovým zářením, pod kterým určité biologické materiály světélkují modravým opaleskujícím světlem (ejakulát) nebo vypadají jako tmavé skvrny (krev). Dalším možným prostředkem, který umožňuje zviditelnění krevních stop, je roztok luminalu. Při reakci luminalu s hemoglobinem v prostředí peroxidu vodíku je možné pozorovat vyvolané fosforeskující namodralé záření. S luminalem je však potřeba pracovat obezřetně, neboť jeho použití do určité míry znehodnocuje krevní stopy a znemožňuje tak jejich další zkoumání.⁵⁴

2.2.2 Postup při ohledání místa činu

Ohledání je proces, který kriminalistika rozděluje do tří fází. Nazývají se *etapy taktického postupu při ohledání*. V první etapě ohledávání se přijímají bezpečnostní opatření na místě činu. Dále je potřeba se na místě zorientovat a určit hranice objektu. V návaznosti na to se určí způsob ohledání a zvolí se místo pro fotografickou a topografickou dokumentaci. Druhá etapa začíná opatřeními vedoucího ohledání na zajištění stop. Samotné ohledání může postupovat buď na základě způsobu koncentrického, excentrického či frontálního.⁵⁵ V této etapě se zajišťují celé objekty se stopami, či se z objektů, které zajistit nejdou, stopy snímají. Taktéž se provádí dokumentace, a to zejména fotografováním stop a předmětů. Ve třetí etapě se vyhotovuje protokol o ohledání. Dále se v této etapě zajišťují stopy a přijímají se opatření na zajištění dalšího zkoumání stop.⁵⁶

⁵² KOŽINA, Jiří. In: KOŽINA, Jiří. *Identifikační genetika v právní praxi*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 32.

⁵³ PORADA, Viktor, STRAUS, Jiří. *Kriminalistické stopy*. 1. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, s. 321.

⁵⁴ KURILOVSKÁ, Lucia, SVOBODA, Ivo a kol. *Kriminalistika*. 1. vydání. Bratislava: Akadémia policajného zboru v Bratislave, 2017, s. 132.

⁵⁵ SVOBODA, Ivo a kol. *Kriminalistika*. 1. vydání. Ostrava: Key Publishing s.r.o., 2016, s. 286.

⁵⁶ KURILOVSKÁ, Lucia, SVOBODA, Ivo a kol. *Kriminalistika*. 1. vydání. Bratislava: Akadémia policajného zboru v Bratislave, 2017, s. 282.

2.2.3 Zajišťování biologických stop

Zajišťování biologických stop je specifické. Každá biologická stopa musí být nejprve označena a zadokumentována, teprve poté může dojít k jejímu zajištění. V návaznosti na typ stopy se použije určitý způsob jejího zajištění. „*Krevní krusty, epitelální buňky na ošacení či materiál pod nehty*“⁵⁷ se zajišťují seškrábnutím skalpelem či výškrabem. Nehty lze alternativně ostříhat. „*Latentní biologické stopy (dotekové stopy na předmětech) či zjaschlé biologické stopy*“⁵⁸ se zajišťují stěrem navlhčeným 4N6 flocked swab tamponem nebo kombinovaným stěrem. První stěr se provádí navlhčeným tamponem a druhý stěr se provádí suchým tamponem. „*Krevní kaluže, poševní výtěry, řitní výtěry, ústní stěry*“⁵⁹ se zajišťují stěrem suchým vatovým tamponem nebo suchým 4N6 flocked swab tamponem. „*Latentní stopy (dotekové stopy na předmětech)*“⁶⁰ lze zajistit rovněž olepem na pásku. Tento způsob je vhodný v případě, kdy je stopa zajišťována z hladkého povrchu (např. volant, klika, řadič páka apod.). K zajištění je nutné použít speciální certifikovanou pásku, např. 4N6 NucleicTape. „*Zaschlé stopy tělních tekutin na tkaninách, plastových obalech nebo papíru*“⁶¹ se zajišťují vystřížením. Vlasy, kousky tkání či úlomky kostí se zajišťují pinzetou.⁶²

2.2.4 Soupravy pro odběry biologického materiálu

Pro odběr biologických stop je potřeba použít speciální soupravu k tomu určenou. U souprav sloužících k odběru biologických stop hraje důležitou roli nejen schopnost vzorek absorbovat, ale rovněž schopnost co největší množství zajištěného vzorku pro potřeby analýzy DNA uvolnit.⁶³ Samozřejmostí při odběru biologického materiálu je užívání certifikovaných prostředků a nástrojů pro forenzní použití, u kterých je garantováno, že neobsahují žádnou přítomnost lidské DNA (DNA-free), žádnou přítomnost enzymů rozkládající DNA (DNase-free) a žádnou přítomnost inhibitorů PCR reakce (PCR inhibitor-free).

Pro úplnost je vhodné uvést, že oproti certifikovaným prostředkům není v žádném případě pro zajišťování biologických stop a vzorků vhodný výrobek sterilní, neboť může již z výroby obsahovat lidskou DNA. Pokud je na medicínálních prostředcích napsáno slovo *sterilní*, je tím pouze deklarováno, že na výrobku nejsou přítomny životaschopné mikroorganismy.⁶⁴

⁵⁷ ŠTEFAN, Jiří, HLADÍK, Jiří a kol. *Soudní lékařství a jeho moderní trendy*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2012, s. 341.

⁵⁸ Tamtéž.

⁵⁹ Tamtéž.

⁶⁰ Tamtéž.

⁶¹ ŠTEFAN, Jiří, HLADÍK, Jiří a kol. *Soudní lékařství a jeho moderní trendy*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2012, s. 342.

⁶² STRAUS, Jiří, SUCHÁNEK, Jaroslav a kol. *Kriminalistická identifikace osob*. 1. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2008, s. 19.

⁶³ KOŽINA, Jiří. In: KOŽINA, Jiří. *Identifikační genetika v právní praxi*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 34.

⁶⁴ ŠTEFAN, Jiří, HLADÍK, Jiří a kol. *Soudní lékařství a jeho moderní trendy*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2012, s. 340.

2.3 Zajištění biologického materiálu z těla živé osoby dle trestního řádu

§ 114 odst. 3 trestního řádu stanovuje, že „*Je-li k důkazu třeba zajistit totožnost osoby, která se zdržovala na místě činu, je osoba, o kterou jde, povinna strpět úkony potřebné pro takové zjištění.*“⁶⁵ Úkony potřebnými k zjištění totožnosti se rozumí mimo jiné i odebrání biologických vzorků umožňující získání informací o genetickém vybavení. Dříve však, než orgán činný v trestním řízení přistoupí k úkonům potřebným k zjištění totožnosti, měl by totožnost osoby, která se zdržovala na místě činu, prověřit nejprve podle průkazu totožnosti nebo podle sdělených údajů z evidence obyvatel. Zjišťování totožnosti je povinna podrobit se každá osoba, u níž je podezření, že se zdržovala na místě činu.⁶⁶

Zajištění biologického materiálu pro molekulárně genetickou analýzu z těla živé osoby je upraveno v § 114 odst. 2 trestního řádu. Ten stanovuje, že je-li k důkazu třeba provést zkoušku krve nebo jiný obdobný úkon, je osoba, o kterou jde, povinna strpět provedení takového úkonu. Biologický materiál je potřeba zajistit více či méně invazivním způsobem. Obdobným úkonem se rozumí např. odběr moči, vzorku vlasů, ochlupení⁶⁷ nebo výtěr z ústní dutiny - tzv. bukální stěr.⁶⁸

Odběr krve nebo biologického materiálu, který je spojen se zásahem do fyzické integrity, musí provést lékař nebo odborný zdravotnický pracovník.⁶⁹ Odběr je však možný pouze za předpokladu, že nebude spojen s nebezpečím pro zdraví osoby, o kterou se jedná. Možnost odběru je pak potřeba posoudit jako předběžnou otázku, a to na základě odborného vyjádření lékaře, odborného zdravotnického pracovníka nebo na základě posudku znalce.⁷⁰ Odběr biologického materiálu, který není spojen se zásahem do tělesné integrity jedince, kterého se úkon týká, může se souhlasem této osoby provést orgán činný v trestním řízení. Odběr může provést i sama dotčená osoba, ovšem za přítomnosti orgánu činného v trestním řízení.⁷¹ V případě, že by osoba souhlas s odběrem nedala, může odběr učinit na požádání orgánů činných v trestním řízení lékař nebo zdravotnický pracovník. Musí se však jednat buď o osobu podezřelou, nebo obviněnou.⁷²

⁶⁵ Obdobně § 155 odst. 5 Trestného poriadku.

⁶⁶ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1637.

⁶⁷ Tamtéž, s. 1635.

⁶⁸ JELÍNEK, Jiří. In: JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 8. vydání. Praha: Leges, 2020, s. 840.

⁶⁹ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1635.

⁷⁰ Tamtéž, s. 1636.

⁷¹ KOŽINA, Jiří. In: KOŽINA, Jiří. *Identifikační genetika v právní praxi*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 69.

⁷² JELÍNEK, Jiří. In: JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 8. vydání. Praha: Leges, 2020, s. 840.

2.3.1 Překonání odporu a jeho přiměřenost

Ustanovení § 114 odst. 4 trestního řádu upravuje překonání odporu podezřelého nebo obviněného, tedy přímé (fyzické) donucení ke strpění úkonu. V případě, že se podezřelý nebo obviněný neoprávněně odmítne podrobit jinému obdobnému úkonu (odběru biologického materiálu), který není spojen se zásahem do tělesné integrity, lze jeho odpor překonat. Překonání odporu u odběru krve nebo jiného obdobného úkonu, s nímž je spojen zásah do tělesné integrity jedince, je vyloučeno.⁷³ K odběru biologického materiálu, s nímž je spojen zásah do tělesné integrity osoby, může provést pouze lékař či odborný zdravotnický pracovník a takový úkon nelze provést přes nesouhlas a odpor dotčené osoby.

Důležité je zmínit, že orgán činný v trestním řízení může odpor podezřelého nebo obviněného překonat pouze po předchozí marné výzvě, u podezřelého je navíc nutný předchozí souhlas státního zástupce. Komentářová literatura pak dodává, že byt' není v trestním řádu výslovně stanoveno, v jaké formě by měl být souhlas státního zástupce udělen, pravidlem by měl být předchozí písemný souhlas, anebo souhlas v ověřitelné formě (např. elektronickou poštou).⁷⁴

Zákon klade rovněž požadavek na přiměřenost způsobu překonání odporu. „*Způsob překonání odporu musí být přiměřený intenzitě odporu.*“⁷⁵ Při překonávání odporu musí být dodržena pravidla zdvořilosti, musí se dbát cti, vážnosti a důstojnosti dotčené osoby i osoby, která odběr provádí.⁷⁶ Dále se musí zabránit vzniku bezdůvodné újmy a je zapotřebí v celém procesu odběru postupovat tak, aby případný zásah do práv a svobod dotčených osob nepřekročil míru nezbytnou k dosažení účelu sledovaného úkonem.⁷⁷ Rovněž nesmí dojít k zásahu do tělesné integrity podezřelého nebo obviněného.

Jednou z nejvhodnějších metod je např. již výše zmiňovaný tzv. bukální stěr. Bukální stěr je neinvazivní, bezbolestný a šetrný způsob, který spočívá v setření sliznice ústní dutiny pomocí speciálního tamponu.⁷⁸ Tento odběr nepoškozuje integritu osoby a v žádném případě ani neohrožuje zdraví osoby.

⁷³ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1638.

⁷⁴ JELÍNEK, Jiří. In: JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 8. vydání. Praha: Leges, 2020, s. 840.

⁷⁵ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1639.

⁷⁶ § 9 zákona o Policii ČR.

⁷⁷ § 11 zákona o Policii ČR.

⁷⁸ KOŽINA, Jiří. In: KOŽINA, Jiří. *Identifikační genetik v právní praxi*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 69.

Podezřelému či obviněnému, který se neoprávněně odmítne podrobit jinému obdobnému úkonu, lze uložit v souladu s § 66 trestního řádu i pořádkovou pokutu.⁷⁹ Ostatní osoby je možné donucovat pouze uložením pořádkové pokuty. Pořádkovou pokutu lze uložit jen jednou.⁸⁰

Je třeba dodat, že existují dvě kategorie trestně procesních úkonů. Jedna kategorie je charakterizována aktivitou obviněného, přičemž obviněný nesmí být pod hrozbou sankce k aktivitě donucován, může k ní být pouze vyzván. Druhá kategorie zahrnuje úkony, při nichž je obviněný pouze pasivním objektem a k jejichž strpění jej zákonnými prostředky přinutit lze. Do druhé kategorie lze zařadit např. sejmutí otisků prstů a odběr biologického materiálu. Rozlišujícím kritériem je tak míra požadované aktivní součinnosti obviněného.⁸¹

K problematice aktivního jednání a pasivního strpění se se vyjádřil Ústavní soud ve svém stanovisku pléna ze dne 30. listopadu 2010, sp. zn. Pl. ÚS-st. 30/10. Dle tohoto stanoviska se na úkony dle § 114 trestního řádu „*spočívající v sejmutí pachové stopy, odebrání vzorku vlasů a bukové stěru, jejichž cílem je získání objektivně existujících důkazů pro forenzní vyšetření a které nevyžadují aktivní jednání obviněného či podezřelého, ale toliko strpění jejich provedení, nelze pohlízet jako na úkony, jimiž by byl obviněný či podezřelý donucován k ústavně nepřijatelnému sebeobviňování. K zajištění součinnosti obviněného či podezřelého při opatřování těchto důkazů je tudíž možno užít zákonných donucovacích prostředků.*“

2.4 Zajištění biologického materiálu z těla zemřelé osoby dle trestního řádu

Zajištění biologického materiálu z těla zemřelé osoby je upraveno v ustanovení § 115 trestního řádu, které nese označení *Prohlídka a pitva mrtvoly a její exhumace*. Pojem *prohlídka* není v zákoně nijak upřesněn. Lze však dovodit, že v rámci prohlídky lze tělo zemřelé osoby pozorovat a popisovat, aniž by docházelo k jakýmkoliv zásahům.⁸² Pitva dle § 115 trestního řádu je dle § 88 odst. 1 písm. c) zákona o zdravotních službách označována jako pitva soudní a dle § 88 odst. 5 zákona o zdravotních službách provádějí pitvu soudní lékaři.

Byť je prvotním smyslem prohlídky a pitvy zemřelé osoby zejména zjištění příčiny smrti, není vyloučeno, že v rámci tohoto procesu nemůže dojít k odběru biologického materiálu pro využití molekulárně genetické analýzy. Druh odebíraného materiálu se stanovuje v závislosti na stavu pitvaného těla, většinou se jedná o odběr části stehenní kosti. Děje se tak zejména v případě, kdy je potřeba zjistit totožnost zemřelé osoby.⁸³

⁷⁹ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád I. § 1 až 156*. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1636.

⁸⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 21. září 1982, sp. zn. 6 Tz 26/81.

⁸¹ Usnesení Ústavního soudu ze dne 18. prosince 2008, sp. zn. I. ÚS 900/08.

⁸² KOŽINA, Jiří. In: KOŽINA, Jiří. *Identifikační genetika v právní praxi*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 73.

⁸³ Tamtéž.

2.5 Protokol o ohledání

O ohledání musí být sepsán protokol. Protokol o ohledání musí dle slov zákona „*poskytovat úplný a věrný obraz o předmětu ohledání.*“⁸⁴ Sepisování protokolu o ohledání musí být věnována mimořádná pozornost, zejména pokud se jedná o protokol o ohledání místa činu nebo nálezu mrtvoly člověka. V takových případech totiž často již nelze ohledání opakovat.⁸⁵ Protokolace musí odpovídat jak obecným, tak konkrétním požadavkům zákona.

Obecné náležitosti protokolu stanovuje § 55 a násl. trestního řádu. Konkrétní náležitosti protokolu stanovuje § 113 odst. 2 trestního řádu. Protokol o ohledání musí obsahovat informace o tom, „*za jakým účelem a za jakých podmínek bylo ohledání provedeno, co bylo shledáno při prohlídce místa činu, jaké stopy a věcné důkazy a kde byly nalezeny a jak s nimi bylo naloženo.*“⁸⁶ K protokolu o ohledání trestní řád zdůrazňuje potřebu přiložit fotografie, náčrty a jiné pomůcky.⁸⁷ Protokol o ohledání společně s přiloženými dokumenty spolu úzce souvisejí a vzájemně se doplňují. Musí totiž poskytnout ucelenou představu o celé situaci, která byla v době ohledání na místě činu.⁸⁸

2.6 Zajištění biologického materiálu osob dle zákona o Policii ČR

Zajišťování biologického materiálu osob dle zákona o Policii ČR je upraveno v hlavě X tohoto zákona. V první řadě ustanovení § 63 zákona o Policii ČR upravuje prokázání totožnosti osoby, tedy otázku okamžité identifikace osoby. Předmětné ustanovení upravuje, co se prokázáním totožnosti rozumí, a také obsahuje jednotlivé důvody, kdy je policista oprávněn vyzvat osobu k prokázání její totožnosti. Rovněž je v ustanovení upravena zásada přiměřenosti, neboť vždy není nutné, aby policista požadoval prokázání všech údajů v ustanovení uvedených.⁸⁹

Nejčastěji jsou k prokázání totožnosti využívány osobní doklady, jako je např. občanský průkaz nebo cestovní doklad. Totožnost však může být prokázána např. i prohlášením jiné osoby.⁹⁰ V případě, že policista požaduje průkaz totožnosti předložením občanského průkazu, pak by měl již na počátku úkonu sdělit konkrétní důvod, aby bylo možné dovodit existenci některého ze zákonných důvodů uvedených v ustanovení § 63 odst. 2 zákona o Policii ČR. „*Dodatečné sdělení důvodu nemusí za jistých skutkových okolností postačovat pro závěr o tom, že zásah policistů lze hodnotit jako*

⁸⁴ § 113 odst. 2 trestního řádu.

⁸⁵ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1630-1631.

⁸⁶ Tamtéž, s. 1631.

⁸⁷ § 113 odst. 2 trestního řádu *in fine*.

⁸⁸ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1631.

⁸⁹ ŠLESINGER, René. In: ŠTEINBACH, Miroslav a kol. *Zákon o Policii České republiky, Komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 156.

⁹⁰ Tamtéž.

souladný se zákonem.“⁹¹ Pro úplnost je potřeba dodat, že konkrétní zákonný důvod k prokázání totožnosti posoudí policista na místě, a to podle jemu v té době dostupných informací.⁹²

Pokud osoba odmítne prokázat svoji totožnost nebo pokud ji nemůže prokázat ani po poskytnutí přiměřené součinnosti a policista nemůže totožnost osoby zjistit provedením úkonu na místě, je policista oprávněn dotyčnou osobu předvést k provedení úkonů směřujících ke zjištění její totožnosti. V případě, že totožnost předvedené osoby nelze zjistit ani na základě sdělených údajů v dostupných evidencích, je policista oprávněn získat informace, které jsou potřeba k prokázání její totožnosti, „snímáním daktyloskopických otisků, zjišťováním tělesných znaků, měřením těla, pořizováním obrazových, zvukových a jiných záznamů a odebíráním biologických vzorků umožňujících získání informací o genetickém vybavení.“⁹³ Postupy je třeba provádět v souladu s ustanovením § 112 zákona o Policii ČR, který stanoví, že „Zjišťování tělesných znaků a měření těla provádí policista nebo zaměstnanec policie stejného pohlaví anebo odborně způsobilý zdravotnický pracovník. Odběr biologického vzorku, který je spojen se zásahem do tělesné integrity, provádí na žádost policisty pouze odborně způsobilý zdravotnický pracovník. Odběr biologických vzorků se provádí způsobem, který neohroží zdraví osoby.“

V případě, že nelze některý z úkonů vyjmenovaných výše provést z důvodu odporu osoby, je policista oprávněn tento odpor překonat. Překonání odporu musí být přiměřené intenzitě odporu, přičemž policista je v souladu se zásadou přiměřenosti oprávněn použít donucovací prostředky, které upravuje hlava IX. zákona o Policii ČR.

Dle mého názoru je právní úprava týkající se zajištění biologického materiálu z těla živých či zemřelých osob jak dle trestního řádu, tak dle zákona o Policii ČR dostatečná.

2.7 Zajištění biologického materiálu osob dle zákona o GIBS

Pro úplnost je vhodné doplnit právní úpravu odběru biologického materiálu v zákoně o GIBS. Dle § 32 odst. 4 zákona o GIBS lze získat biologický materiál osoby za účelem jejího ztotožnění. „Nelze-li totožnost předvedené osoby zjistit na základě sdělených údajů ani v dostupných evidencích, je příslušník inspekce oprávněn získat informace potřebné k jejímu ztotožnění snímáním daktyloskopických otisků, zjišťováním tělesných znaků, měřením těla, pořizováním obrazových, zvukových a jiných záznamů a odebíráním biologických vzorků umožňujících získání informací o genetickém vybavení.“

Ustanovení § 34 zákona o GIBS upravuje získávání osobních údajů pro účely budoucí identifikace. Inspekce může při plnění svých úkolů pro účely budoucí identifikace podle § 34 odst.

⁹¹ Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 28. ledna 2014, sp. zn. 11 A 69/2013-81.

⁹² ŠLESINGER, René. In: ŠTEINBACH, Miroslav a kol. *Zákon o Policii České republiky, Komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 157.

⁹³ Tamtéž, s. 158.

1 zákona o GIBS u osoby obviněné ze spáchání úmyslného trestného činu nebo osoby, které bylo sděleno podezření pro spáchání úmyslného trestného činu mimo jiné odebírat biologické vzorky umožňující získání informací o genetickém vybavení. V situaci, kdy by osoba kladla odpor a úkon by pro tento odpor nebylo možno provést, je příslušník inspekce po předchozí marné výzvě oprávněn tento odpor překonat. Opět musí být překonání odporu přiměřené intenzitě odporu. Překonat odpor osoby nelze v případě, jedná-li se o odběr krve nebo jiný obdobný úkon spojený se zásahem do tělesné integrity.⁹⁴ O provedených úkonech sepíše příslušník inspekce úřední záznam.⁹⁵ Odběru biologického materiálu tak nemine ani osoby, jejichž trestní stíhání nepovede Policie ČR.

2.8 Zajištění biologického materiálu z těla živé či zemřelé osoby v souladu se slovenskou právní úpravou

Obdobnou právní úpravu zajištění biologického materiálu z těla živé či zemřelé osoby obsahuje slovenský Trestný poriadok v ustanovení § 155 (*Prehliadka tela a obdobné úkony*) a v ustanovení § 156 (*Prehliadka a pitva mŕtvoly a jej exhumácia*) a zákon o Policajnom zbore v ustanovení § 20a (*Oprávnenie na snímanie identifikačných znakov*).

Při odběru vzorků DNA se postupuje dle zákona o používání analýzy DNA. V souladu s ustanovením § 3 odst. 1 zákona o používání analýzy DNA je možné DNA vzorek pro účely analýzy DNA odebrat a) osobě, pokud tak stanoví jiný zákon^{96 97} v souvislosti s identifikací osob pro účely trestního řízení, pátrání po nezvěstných osobách a s identifikací osob neznámé totožnosti k plnění úkolů orgánů činných v trestním řízení a Policejního sboru, b) osobě ve výkonu trestu odnětí svobody; tato osoba je povinna odebrání vzorku strpět a c) biologickým rodičům, dětem a jiným příbuzným nezvěstné osoby, jestliže se jedná o pátrání po nezvěstné osobě. Osobám vyjmenovaným v písm. c) je možné vzorek odebrat jen s jejich předchozím písemným souhlasem nebo s předchozím písemným souhlasem jejich zákonného zástupce.

⁹⁴ § 34 odst. 2 zákona o GIBS.

⁹⁵ § 34 odst. 4 zákona o GIBS.

⁹⁶ § 155 odst. 2, 3, a 5 a § 156 odst. 1 a 2 Trestného poriadku.

⁹⁷ § 20a zákona o Policajnom zbore.

3 Laboratorní analýza DNA

Po přijetí neznámého biologického materiálu do laboratoře by měl být tento vzorek podroben nejprve orientačním nebo specifickým zkouškám.⁹⁸ V rámci orientačních zkoušek se ověřuje, zda se jedná o materiál, za který je považován. Mezi orientační zkoušky řadíme pozorování okem, pozorování pod mikroskopem, senzorické posouzení či biochemické a chemické reakce. Biochemické a chemické reakce se uskutečňují pouze za předpokladu, že existuje dostatek biologického materiálu. Pokud tomu tak není, provádí se přímo zkoušky specifické. Specifickými zkouškami se potvrzuje, zda se jedná o materiál, za který je považován.⁹⁹ Citlivost orientačních či specifických testů je častokrát nižší než citlivost analýzy DNA. Vzorek s negativním nálezem při orientační nebo specifické zkoušce může i přes to tedy poskytnout dostatek DNA pro identifikační analýzu.¹⁰⁰

Ze vzorku biologického materiálu přijatého do laboratoře se stanovuje rovněž druhová příslušnost. Dále lze ze vzorku biologického materiálu stanovit krevní skupinové vlastnosti.¹⁰¹ Z biologického materiálu lze stanovit rovněž pohlaví osoby. Stanovení pohlaví osoby je založeno na principu důkazu přítomnosti a struktury 23. páru chromozomální výbavy lidských buněk. V případě, že je struktura tohoto chromozomálního páru XX, jedná se o ženu. V případě, že jeho struktura je XY, jedná se o muže.¹⁰²

Charakter vzorku je důležitý z důvodu následné strategie analýzy DNA.¹⁰³ V současné době se využívají dvě metody analýzy DNA, které využívají buď polymorfismus délky restričních fragmentů (RFLP) nebo polymerázovou řetězovou reakci a analýzu krátkých repetitivních úseků (PCR/STR).¹⁰⁴

3.1 RFLP metoda

Při metodě, která využívá polymorfismu délky restričních fragmentů se postupuje následujícím způsobem. V první řadě dojde k extrakci neboli izolaci DNA. Tyto pojmy jsou běžně

⁹⁸ STRAUS, Jiří, SUCHÁNEK, Jaroslav a kol. *Kriminalistická identifikace osob*. 1. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2008, s. 20.

⁹⁹ KURILOVSKÁ, Lucia, SVOBODA, Ivo a kol. *Kriminalistika*. 1. vydání. Bratislava: Akadémia policajného zboru v Bratislave, 2017, s. 134-135.

¹⁰⁰ ŠTEFAN, Jiří, HLADÍK, Jiří a kol. *Soudní lékařství a jeho moderní trendy*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2012, s. 346.

¹⁰¹ KURILOVSKÁ, Lucia, SVOBODA, Ivo a kol. *Kriminalistika*. 1. vydání. Bratislava: Akadémia policajného zboru v Bratislave, 2017, s. 138.

¹⁰² Tamtéž, s. 143.

¹⁰³ ŠTEFAN, Jiří, HLADÍK, Jiří a kol. *Soudní lékařství a jeho moderní trendy*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2012, s. 346.

¹⁰⁴ KURILOVSKÁ, Lucia, SVOBODA, Ivo a kol. *Kriminalistika*. 1. vydání. Bratislava: Akadémia policajného zboru v Bratislave, 2017, s. 146.

používány jako synonyma. *Izolace* znamená oddělení DNA od ostatních látek, *extrakce* znamená vytažení DNA ze směsi látek.¹⁰⁵ Izolace DNA je důležitá z toho důvodu, že v biologickém materiálu je kromě DNA obsaženo velké množství dalších látek. Řada těchto látek znemožňuje některé další kroky analýzy, a proto je potřeba je odstranit.¹⁰⁶

Dále následuje fragmentace DNA použitím restričních enzymů. Fragmentace znamená rozštěpení na kratší úseky. Po fragmentaci následuje elektroforéza seřazení fragmentů podle velikosti. Elektroforézou se souhrnně označují separační metody založené na pohybu nabitých částic ve stejnosměrném elektrickém poli, přičemž různé částice mají různou elektroforetickou mobilitu. Elektroforézou dojde k separaci jednotlivých typů částic.^{107 108} Poté dojde k denaturaci fragmentů ponořením gelu do alkalického prostředí, přenesení na nylonovou membránu *Southern blotting*, hybridizaci s DNA sondami označenými RA izotopy, a nakonec se RTG snímek porovná se známým vzorkem.¹⁰⁹

3.2 PCR/STR metoda

PCR/STR metoda využívá opakující se krátké úseky DNA, které se vyskytují za sebou v nižších nebo vyšších počtech opakování a liší se délkou příslušného fragmentu, který opakující se sekvenci obsahuje. Při této analýze je možné využít menší množství i degradované DNA. Příslušné úseky je však potřeba před samotnou analýzou namnožit. K tomu se používá PCR metoda, která umožňuje rychlé namnožení cílových úseků využitelných pro analýzu DNA. V tomto procesu se využívá fluorescenční barvivo na označení DNA sondy. Označená místa na gelech s charakteristickou podobou různě hrubých čar se poté odečítají pod UV lampou. K odčítání lze využít i laser. Výsledkem je grafický výstup, který zobrazuje vrcholky v místech, kde se nacházejí čáry. Tyto vrcholky mohou být konvertovány do digitálních kódů, které lze využít k vytvoření DNA databázi.¹¹⁰

3.3 Přímá a nepřímá identifikace

Primární typ zkoumání, při kterém se navzájem porovnávají alespoň dva profily DNA se označuje jako identifikace přímá. Obvykle se takto porovnává DNA profil ze stopy s DNA

¹⁰⁵ ŠIMKOVÁ, Halina. In: ŠIMKOVÁ, Halina. *Breviář forenzní genetiky: forenzní DNA analýza v otázkách a odpovědích*. 1. vydání. Brno: Tribun EU, 2012, s. 127.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 129.

¹⁰⁷ KURILOVSKÁ, Lucia, SVOBODA, Ivo a kol. *Kriminalistika*. 1. vydání. Bratislava: Akadémia policajného zboru v Bratislave, 2017, s. 146.

¹⁰⁸ ŠIMKOVÁ, Halina. In: ŠIMKOVÁ, Halina. *Breviář forenzní genetiky: forenzní DNA analýza v otázkách a odpovědích*. 1. vydání. Brno: Tribun EU, 2012, s. 153.

¹⁰⁹ KURILOVSKÁ, Lucia, SVOBODA, Ivo a kol. *Kriminalistika*. 1. vydání. Bratislava: Akadémia policajného zboru v Bratislave, 2017, s. 146.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 147.

profilem, který byl zajištěn ze srovnávacího materiálu. Rovněž lze porovnávat DNA profily ze stop z různých míst, a to za účelem posouzení, zda je zanechala tatáž osoba.

Vzhledem k tomu, že při analýze není zkoumána celá molekula DNA, jedná se tak o určitou míru pravděpodobnosti výskytu jedinců s totožným DNA profilem. Aby bylo dosaženo pravděpodobnosti, která je dostačující pro individuální identifikaci, je potřeba v jenom vzorku vyšetřit více znaků na konkrétně vybraných lokusech.¹¹¹ Lokusem se označuje jakýkoliv adresný úsek DNA či místo v DNA. Při porovnávání více úseků molekuly DNA dochází ke snížení pravděpodobnosti teoretické shody profilů DNA dvou nepříbuzných jedinců. Po každém porovnávání profilů DNA následuje využití kombinatoriky a statistiky, a to za účelem přesvědčivé identifikace osoby. Tím se dospěje k výpočtu pravděpodobnosti náhodné shody.¹¹²

Sekundárním typem zkoumání je identifikace nepřímá. Vzhledem k tomu, že jaderná DNA vzniká splynutím DNA otce a DNA matky, umožňuje tak i ztotožňování příbuzných osob. Zkoumání vychází ze skutečnosti, že biologický rodič musí předat svému potomkovi pro každý lokus jednu ze svých alel. Při posuzování se vypočítává tzv. paternitní či maternitní index. Ten srovnává pravděpodobnost, že alelu předal dítěti domnělý otec či domnělá matka s pravděpodobností, že danou alelu předal dítěti náhodně vybraný nepříbuzný muž či náhodně vybraná nepříbuzná žena.

Součinem paternitních či maternitních indexů všech sledovaných markerů se zjistí tzv. celkový paternitní či maternitní index. Ten udává, kolikrát je pravděpodobnější, že testovaná osoba je biologickým otcem nebo biologickou matkou v porovnání s náhodně vybraným mužem nebo s náhodně vybranou ženou. Celkový paternitní nebo maternitní index je dalším výpočtem převeden na hodnotu, která je označována jako pravděpodobnost otcovství.¹¹³

¹¹¹ KOŽINA, Jirí. In: KOŽINA, Jirí. *Identifikační genetika v právní praxi*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 17.

¹¹² Tamtéž.

¹¹³ Tamtéž, s. 19.

4 Komplikace nastávající při interpretaci výsledků DNA analýzy

Lidská DNA je způsobilá k individuální identifikaci jednatelivce. Existují však určité okolnosti, které mohou interpretaci analýzy DNA zkomplikovat, či dokonce úplně znemožnit. Děje se tak nejen v souvislosti s přírodními zákonitostmi, ale i za přičinění osob, které se na kriminalistické identifikaci na základě analýzy DNA podílejí.

4.1 Degradace DNA

Tzv. degradovanou DNA je označována DNA, která již není v původním stavu, v jakém byla v živé buňce, ale byla poškozena chemickými, fyzikálními či biologickými činiteli. Poškození může mít charakter fragmentace, což znamená rozštěpení na kratší úseky a/nebo narušení struktury, čímž se rozumí změna jednotlivých bází, výpadky bází apod. Vzhledem k tomu, že změny mohou nastat v různé míře, lze se setkat s různými stupni degradace DNA.¹¹⁴

4.2 Kontaminace a protikontaminační opatření

Nejzávažnější chybou z hlediska svých důsledků je vnesení nepůvodního biologického materiálu do stopy, tzv. kontaminace. Původcem cizorodé DNA může být jiná stopa, zajišťovací pomůcka, srovnávací vzorek osoby, který je zasílán spolu se stopami či manipulující osoba.¹¹⁵ Riziko kontaminace stoupá se stále pokročilejší schopností zanalyzovat čím dal menší množství biologického materiálu.¹¹⁶

K problematice kontaminace DNA se vyjádřil např. odborník RNDr. Daniel Vaněk, Ph.D., který uvedl, že „*Ke kontaminaci vzorků cizorodou DNA může dojít při obhledání místa činu, transportu a uložení stop nebo při zpracování vzorků v laboratoři. Chyby tohoto typu jsou chronické a objevují se dokonce v renomovaných akreditovaných DNA laboratořích. Každá laboratoř se tedy musí nejen neustále ujišťovat o korektnosti a kvalitě produkovaných výsledků, ale také by měla své výsledky správně vysvětlit a komentovat.*“¹¹⁷

Kontaminaci DNA lze předcházet dodržováním určitých protikontaminačních opatření a zásad. V první řadě osoby, které provádějí odběr a které jsou odběru přítomny, musí vždy používat ochranné prostředky (jednorázové overaly, roušky, rukavice, pokrývky hlavy či návleky na boty). K zajišťování vzorků je třeba používat pouze prostředky certifikované pro forenzní použití. Vhodné je používat jednorázové prostředky jako jsou plastové pinzety či jednorázové skalpely. K odběru každého dalšího vzorku je nezbytné použít nový pár rukavic. Nutností je rovněž uložení

¹¹⁴ ŠIMKOVÁ, Halina. In: ŠIMKOVÁ, Halina. *Breviář forenzní genetiky: forenzní DNA analýza v otázkách a odpovědích*. 1. vydání. Brno: Tribun EU, 2012, s. 166-168.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 34.

¹¹⁶ KOŽINA, Jiří. In: KOŽINA, Jiří. *Identifikační genetiky v právní praxi*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 25.

¹¹⁷ VANĚK, Daniel. Evropu obchází strašidlo – strašidlo KONTAMINACE. *Vesmír*, 2012, roč. 91, č. 4, s. 199.

každé stopy do samostatného obalu. Tím je zamezováno křížové kontaminaci mezi vzorky navzájem. Rovněž je zapotřebí mít k dispozici DNA profil osoby provádějící odběr či osoby odběru přítomné.¹¹⁸

V neposlední řadě je důležité upozornit na to, že v praxi existují případy, kdy je potřeba analyzovat vzorek biologického materiálu u kterého je známo, že je infekční. Musíme ovšem pamatovat i na to, že každý neznámý vzorek je potencionálně vzorkem lidskému zdraví nebezpečný, neboť může infekční agens obsahovat. Takové vzorky je možno buď „*zpracovat ve specializovaných laboratořích se zvýšenou ochranou, nebo je ozářit silnou dávkou elektronů, které zabijí mikroorganismy, ale lidská DNA je pomocí STR technik stále identifikovatelná.*“¹¹⁹

4.3 Více jedinců se stejnou DNA a jedinci s více různými DNA

DNA každého jednotlivce je za normálních okolností individuální. Z této individuálnosti však existuje výjimka. Tuto výjimku tvoří jednovaječná dvojčata. Genetická informace obou jedinců se totiž zcela shoduje.¹²⁰

V praxi se můžeme setkat i s případy, kdy jedinec nemá v těle jedinou DNA. Nejznámějším případem je tzv. chimérismus. Některé orgány v těle jedince mohou nést odlišnou genetickou informaci než zbylá část jeho organismu. Pokud zajištěná stopa pochází z orgánu – chiméry, který nese odlišnou genetickou informaci od srovnávacího vzorku, může se to na výsledku DNA analýzy samozřejmě negativně projevit. V České republice zatím nejsou známy případy tohoto typu chimérismu, které by vedly k nesprávné identifikaci, nicméně v zahraničí takové případy již známé jsou.¹²¹ Pod definici chimérismu je dále možné zařadit i jedince, do jejichž organismu byly cizorodé populace buněk vpraveny lékařským zákrokem. Změnu profilu DNA určeného z krve jedince můžeme dočasně pozorovat v případě krevní transfúze a trvale v důsledku transplantace kostní dřeně.¹²²

K výše uvedenému upozorňuji na skutečnost, že se jedná o jevy poměrně vzácné, vůli neovlivnitelné či nevyvolané nebo že se jedná o následek lékařského zákroku. V kruzích odborné veřejnosti by se o těchto anomáliích mělo mít alespoň obecné povědomí, každopádně není třeba se přehnaně obávat jejich negativních dopadů v každodenní kriminalistice.¹²³

¹¹⁸ ŠTEFAN, Jiří, HLADÍK, Jiří a kol. *Soudní lékařství a jeho moderní trendy*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2012, s. 340.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 346.

¹²⁰ KOŽINA, Jiří. In: KOŽINA, Jiří. *Identifikační genetika v právní praxi*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 27.

¹²¹ Známým je např. případ Američanky Lydie Fairchild.

¹²² KOŽINA, Jiří. In: KOŽINA, Jiří. *Identifikační genetika v právní praxi*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 27.

¹²³ Tamtéž, s. 27-28.

5 DNA v procesu dokazování

Dokazováním se obecně rozumí „zákonem upravený postup orgánů činných v trestním řízení, jehož úkolem je umožnit těmto orgánům poznání skutečností důležitých pro rozhodnutí.“¹²⁴ Dokazování představuje složitý komplex procesních postupů orgánů činných v trestním řízení a jiných subjektů, v němž jsou obsaženy jejich teoretické odborné poznatky a mnohaleté praktické zkušenosti. Vedle rozhodování se jedná o nejdůležitější procesní činnost orgánů činných v trestním řízení. Výsledek dokazování totiž „rozhoduje o výsledku celého trestního řízení, správnosti, spravedlnosti, přesvědčivosti a kvalitě rozhodnutí a tím o jeho výchovném a preventivním účinku.“¹²⁵

5.1 DNA jako důkaz

Pro využití DNA jako důkazu je klíčový zejména § 89 odst. 2 trestního řádu, který stanoví, že „za důkaz může sloužit vše, co může přispět k objasnění věci (...)“. Trestní řád používá termín *důkaz* jak pro pojem *důkaz*, tak i pro pojem *důkazní prostředek*. Důkazním prostředkem se rozumí procesní činnost orgánu činného v trestním řízení nebo oprávněné strany trestního řízení, pomocí níž se získávají poznatky sloužící k poznání skutečnosti, která má být zjištěna.¹²⁶ Jedná se o nástroj, jehož prostřednictvím může „orgán činný v trestním řízení dospět k přímému poznatku o předmětu dokazování, tj. k důkazu určité relevantní skutečnosti.“¹²⁷ Zatímco důkazem se v procesním slova smyslu rozumí „výsledek činnosti orgánů činných v trestním řízení při dokazování.“¹²⁸ Jedná se o přímý poznatek „o existenci či neexistenci určité okolnosti, která se má dokazovat.“¹²⁹ Pro úplnost je pak vhodné doplnit ještě pojem *pramen důkazu*, který je nositelem informace, z níž se čerpá poznatek, který je předmětem dokazování.¹³⁰

Výčet důkazních prostředků v § 89 odst. 2 trestního řádu není taxativně vymezen. Důkaz však musí mít k objasňované věci vztah a musí být způsobilý k prokázání či vyvrácení dokazované

¹²⁴ JELÍNEK, Jiří. In: JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 8. vydání. Praha: Leges, 2020, s. 797.

¹²⁵ FRYŠTÁK, Marek. In: FRYŠTÁK, Marek. *Znalecké dokazování v trestním řízení*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021, s. 1.

¹²⁶ JELÍNEK, Jiří. In: JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 8. vydání. Praha: Leges, 2020, s. 798.

¹²⁷ PŮRY, František. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád I. § 1 až 156*. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1333.

¹²⁸ JELÍNEK, Jiří. In: JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 8. vydání. Praha: Leges, 2020, s. 798.

¹²⁹ PŮRY, František. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád I. § 1 až 156*. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1333.

¹³⁰ Tamtéž.

skutečnosti.¹³¹ Důkazním prostředkem tak může být i „*vyšetření biologického materiálu analýzou molekul deoxyribonukleové kyseliny.*“¹³²

5.2 Odborné vyjádření nebo znalecký posudek?

Identifikace osob pomocí molekulární genetiky je vysoce odbornou činností. § 105 trestního řádu rozlišuje dvě formy zprostředkování odborných poznatků. Prvním je odborné vyjádření a druhým je znalecký posudek. V obou případech se jedná o důkazní prostředek, kterým si orgány činné v trestním řízení nebo procesní strany obstarávají odborné skutkové poznatky.

Vzhledem k tomu, že odborné vyjádření dle § 105 odst. 5 trestního řádu může podat i osoba, která je podle zvláštního zákona zapsána jako znalec nebo znalecká kancelář v seznamu znalců, znaleckých kanceláří a znaleckých ústavů, a je fyzickou nebo právnickou osobou, která má potřebné odborné předpoklady, lze se domnívat, že pro běžnou praxi je odborné vyjádření dostačující.¹³³ Komplikovanost posuzované otázky vždy hodnotí orgán činný v trestním řízení, který přibrání znalce zvažuje. Nápomocná mu v rozhodování bude nejen právní úprava v trestním řádu, ale především judikatura.¹³⁴ U identifikační genetiky se však vyžaduje vysoká náročnost na preciznost i znalosti při vyhodnocování výsledků.

Otázkou potřebnosti znaleckého posudku v případech využití DNA analýz v trestním řízení se zabýval např. Vrchní soud v Praze v usnesení ze dne 13. dubna 2006, sp. zn. 2 To 124/2005. V usnesení uvedl, že pokud je vyšetření biologického materiálu metodou zkoumání DNA důkazem zvláště významným pro zjištění skutkového stavu věci, nemůže být podle § 105 odst. 1 trestního řádu opatřen jen ve formě odborného vyjádření, nýbrž o něm musí být podán znalecký posudek. Jedná se totiž o složitou odbornou otázku. Rovněž podotkl, že v předmětném případě se závěr odborného vyjádření lišil od obsahu znaleckého posudku. Rozhodl tak, že v dalším řízení proto bude nezbytné, aby o požadované otázce byl Kriminologickým ústavem podán písemný znalecký posudek z odvětví biologie, genetiky a popřípadě i antropologie.

Znalecké zkoumání složitých odborných otázek, jímž analýza DNA bezpochyby je, tak umožňuje vhodnější předpoklady pro poskytnutí kvalitního a věrohodného důkazu než pouhé odborné vyjádření. „*To je garantováno preciznější a podrobnější procesní úpravou znaleckého dokazování v trestním řádu, (...) vyššími nároky na ověřování odborné kvalifikace znalce zakotvenými ve zvláštních předpisech*

¹³¹ PÚRY, František. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád I. § 1 až 156*. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1334.

¹³² Tamtéž, s. 1335.

¹³³ KOŽINA, Jiří. In: KOŽINA, Jiří. *Identifikační genetiky v právní praxi*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 76.

¹³⁴ FRYŠTÁK, Marek. In: FRYŠTÁK, Marek. *Znalecké dokazování v trestním řízení*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021, s. 53.

o znalcích, možností znalce požadovat přístup k relevantním informacím ze spisu a podílet se na provádění procesních úkonů.“¹³⁵

5.2.1 Znalec versus odborník

Znalcem se v trestním řízení rozumí fyzická či právnická osoba disponující speciálními znalostmi a vědomostmi v určitém oboru, která je přibrána za účelem podání objektivního znaleckého posudku. Své znalosti a vědomosti využívá k objasnění skutečností potřebných pro trestní řízení. Znalce od odborníka odlišují dvě skutečnosti. Znalec posuzuje děje minulé a obrací se k laické veřejnosti, které vysvětluje odbornou problematiku takovým způsobem, kterou veřejnost pochopí. Naproti tomu odborník se zajímá o současnost a budoucnost a obrací se k veřejnosti odborné. Znalec by měl být mimo jiné vzdělán i v právu.¹³⁶

Znalec je osoba vybavená speciálními odbornými znalostmi, která je rozdílná od procesních stran a orgánů činných v trestním řízení a je přibrána za účelem objasnění konkrétní skutečnosti důležité pro trestní řízení, jejíž objasnění takových odborných znalostí vyžaduje.¹³⁷ Pokud je k objasnění více skutečností důležitých pro trestní řízení třeba odborných znalostí z více oborů a pokud nejde jen o dílčí otázky, je nutné, aby byl přibrán znalec z každého z těchto oborů.¹³⁸ Znaleckou činnost mohou vykonávat znalci a znalecké ústavy zapsané do seznamu znalců a tlumočnicků. Znalci nezapsaní do seznamu mohou výkon znalecké činnosti provádět jen výjimečně, a to za zákonem stanovených zvláštních podmínek.¹³⁹

Pro úplnost je vhodné doplnit, že dle § 105 odst. 4 trestního řádu je třeba přibrat znalce dva, pokud jde o objasnění skutečnosti zvláště důležité. Jde-li o prohlídku mrtvoly dle § 115 trestního řádu, je třeba dva znalce přibrat vždy.

5.3 Obecně o znaleckém posudku

Znalecký posudek je samostatný důkazní prostředek. Vztahuje se vždy ke konkrétní trestní věci.¹⁴⁰ Znalec podává posudek pouze o otázkách skutkových a je omezen pouze svou konkrétní znaleckou odborností, kterou nesmí překročit.¹⁴¹ Znalci se zpravidla uloží, aby znalecký posudek vypracoval písemně. Zákon nevyklučuje ani podání posudku ústně do protokolu sepsaného orgánem

¹³⁵ FRYŠTÁK, Marek. In: FRYŠTÁK, Marek. *Znalecké dokazování v trestním řízení*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021, s. 54.

¹³⁶ Tamtéž, s. 28.

¹³⁷ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád I. § 1 až 156*. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1568.

¹³⁸ Tamtéž, s. 1569.

¹³⁹ Tamtéž, s. 1568.

¹⁴⁰ FENYK, Jaroslav. In: DRAŠTÍK, Antonín, FENYK, Jaroslav a kol. *Trestní řád*. Komentář. I. díl. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 945.

¹⁴¹ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád I. § 1 až 156*. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1594.

činným v trestním řízení. Zda má znalec podat znalecký posudek písemně či ústně určí orgán činný v trestním řízení dle § 105 odst. 1 trestního řádu v opatření o přibrání znalce.¹⁴² V případě, že znalec posudek vypracoval písemně, dle § 108 odst. 1 trestního řádu postačí, aby na něj při výslechu odvolal a stvrdil jej. V komentářové literatuře se uvádí, že je potřeba, aby po stvrzení znaleckého posudku soud vyzval znalce, aby posudek přednesl, popřípadě není-li to možné, aby byl znalecký posudek přečten.¹⁴³ Pokud posudek písemně vypracován nebyl, nadiktuje jej znalec při výslechu do protokolu.

Znalecký posudek je nutné odlišit od důkazu výpovědi svědka. Svědek vypovídá o skutečnostech týkajících se trestné činnosti, o kterých nabyl vědomost mimo trestní řízení, bezprostředně. Je nezaměnitelný, nenahraditelný, jedinečný a nezastupitelný. Znalec se naproti tomu seznamuje se skutečnostmi týkající se trestné činnosti teprve během trestního řízení dle § 107 odst. 1 trestního řádu a podává rozbor skutečností, objasňuje je a vysvětluje jejich původ. Je nahraditelný a zastupitelný, a to jiným znalcem z oboru.¹⁴⁴ V případě, že svědkem určité události byla osoba, která by mohla být přibrána jako znalec v dané trestní věci, vyslechne se jako svědek a za znalce se přibere osoba jiná. Spojení funkcí svědka a znalce v jedné osobě není přípustné, neboť osobní dojem znalce by mohl negativně ovlivnit hodnocení výsledků řízení, které znalec provádí pro potřebu znaleckého posudku.¹⁴⁵

V souladu s § 89 odst. 2 trestního řádu může každá ze stran vyhledat důkaz, předložit jej nebo jeho provedení navrhnout. Skutečnost, že důkaz nevyhledal nebo nevyžádal orgán činný v trestním řízení, není důvodem k odmítnutí takového důkazu. Jedná se tak o realizaci práva rovnosti stran. V souvislosti se znaleckým posudkem pak § 110a trestního řádu stanoví, že: „*Jestliže znalecký posudek předložený stranou má všechny zákonem požadované náležitosti a obsahuje doložku znalce o tom, že si je vědom následků vědomě nepravdivého znaleckého posudku, postupuje se při provádění tohoto důkazu stejně, jako by se jednalo o znalecký posudek vyžádaný orgánem činným v trestním řízení. Orgán činný v trestním řízení umožní znalci, kterého některá ze stran požádala o znalecký posudek, nahlédnout do spisu nebo mu jinak umožní seznámit se s informacemi potřebnými pro vypracování znaleckého posudku.*“

¹⁴² ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád I. § 1 až 156*. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1596.

¹⁴³ Tamtéž, s. 1599.

¹⁴⁴ FRYŠTÁK, Marek. In: FRYŠTÁK, Marek. *Znalecké dokazování v trestním řízení*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021, s. 28.

¹⁴⁵ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád I. § 1 až 156*. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1569-1570.

5.4 Kritéria hodnocení znaleckého posudku

5.4.1 Právní korektnost důkazu

Při hodnocení právní korektnosti znaleckého důkazu se posuzuje, zda byla dodržena předepsaná pravidla provádění znaleckého důkazu. Jedná se zejména o posouzení následujících otázek. Zda je posuzovaná odborná otázka jednoduchá či složitá a v návaznosti na to, zda je k jejímu řešení zapotřebí přiznat znalce, nebo se lze spokojit s jednodušší formou, tedy odborným vyjádřením (§ 105 odst. 1 trestního řádu). Dále zda posudek podala osoba mající status znalce nebo instituce, která je ke znalecké činnosti oprávněná a zda byly tyto subjekty v řízení řádně přibrány. Zda znalec není pro podjatost z podání posudku vyloučen. Zda znalec nepřekročil své odborné kompetence. Zda byl znalec řádně poučen o následcích vědomě nepravdivého znaleckého posudku. Zda má znalecký posudek potřebné obsahové a formální náležitosti stanovené trestním řádem a zákonem o znalcích, a zda byly zachovány procesní podmínky výslechu znalce (§ 108 trestního řádu).^{146 147}

5.4.2 Důkazní význam znaleckého posudku

Hodnocení důkazního významu znaleckého posudku nevykazuje žádné podstatné odlišnosti od hodnocení důkazů jiných. Při hodnocení znaleckého posudku se posuzuje, zda z jeho obsahu lze vyvodit poznatky o předmětu dokazování a jaké konkrétní poznatky to jsou. V případě analýzy DNA se např. posuzuje, zda výsledek zkoumání biologické stopy poskytuje individuální identifikaci původce stopy nebo jen určení jeho skupinové příslušnosti, eventuálně zda o původci stopy nevypovídá vůbec nic. Právní relevanci expertizy musí orgán činný v trestním řízení zvažovat již v okamžiku, kdy zamýšlí přibrat znalce a kdy pro něj formuluje otázky. Děje se tak z toho důvodu, aby se předcházelo neefektivnímu a neekonomickému postupu. Nelze však zcela vyloučit situaci, že teprve po ukončení zkoumání se ukáže, že byla expertiza zbytečná.¹⁴⁸

5.4.3 Věrohodnost znaleckého posudku

Trestní řízení je ovládáno zásadou materiální pravdy. Tato zásada je zakotvena v § 2 odst. 5 trestního řádu. *„Její podstatou je snaha o dobrání se dostupnými prostředky poznání skutkového stavu věci v potřebném rozsahu a s potřebnou mírou jistoty. Trestní řád v principu nedovoluje spokojit se se skutkovými zjištěními, o nichž jsou důvodné pochybnosti, a tyto pochybnosti aprobovat určitými procesními pravidly.“*¹⁴⁹ Konstatovat pravdivost závěru znaleckého posudku je však velmi obtížné. Ke zjištění pravdivosti

¹⁴⁶ FRYŠTÁK, Marek. In: FRYŠTÁK, Marek. *Znalecké dokazování v trestním řízení*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021, s. 90-91.

¹⁴⁷ MUSIL, Jan. Hodnocení znaleckého posudku. *Kriminalistika*, 2010, roč. 43, č. 3, s. 182-183.

¹⁴⁸ MUSIL, Jan. Hodnocení znaleckého posudku. *Kriminalistika*, 2010, roč. 43, č. 3, s. 183.

¹⁴⁹ KMEC, Jiří. In: DRAŠTÍK, Antonín, FENYK, Jaroslav a kol. *Trestní řád. Komentář*. I. díl. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 14.

lze však dospět též zprostředkovaně, a to pomocí zkoumání jeho věrohodnosti. „O věrohodnosti se mluví tehdy, jestliže na pravdivost poznání je usuzováno z metody, z postupu, kterým jsme k poznání došli. Věřohodná je taková cesta poznání, která svými podmínkami zaručuje pravdivý výsledek poznání.“¹⁵⁰ Kritéria posuzování věrohodnosti znaleckého posudku jsou dle prof. JUDr. Jana Musíla, CSc. následující.

Zaprvé se jedná o způsobilost osoby znalce poskytnout věrohodné znalecké posudky. Stěžejní význam v rámci daného kritéria představuje především odborná způsobilost znalce. Odbornou způsobilost znalce upravuje blíže § 8 zákona o znalcích. Dále je třeba zohlednit např. délku znalecké praxe daného znalce, jeho publikační činnost a ohlasy na ni či vědeckou aktivitu znalce. Rovněž je třeba zohlednit objektivní vlastnosti znaleckého posudku, jeho odůvodněnost, přesvědčivost, úplnost a bezrozpornost.¹⁵¹

Za druhé se jedná o úplnost a bezvadnost podkladových materiálů. Mimo zhodnocení toho, zda podkladové materiály byly získány zákonným způsobem, je nutné rovněž zhodnotit jejich autentičnost. Autentičností se rozumí skutečný vztah podkladových materiálů k trestní věci, „způsob jejich objevení a zjištění, neporušenost jejich stavu, technické podmínky jejich fixace a doručení znalci.“¹⁵² V situacích, kdy by závěry znalce měly být opřeny o různé subjektivní údaje či o podkladové materiály, které jsou rozporné a vzájemně se vylučují, měl by znalec vypracovat podmíněný nebo alternativní závěr pro všechny případné varianty řešení. Závěr o spolehlivosti podkladových materiálů a výběr jedné z možností řešení pak činí orgán činný v trestním řízení, a ne znalec.

Za třetí se jedná o odbornou odůvodněnost znaleckého posudku. Byť orgán činný v trestním řízení nemůže nahradit odborné závěry znalce svými názory laickými, je nutné, aby hodnotil znalecký posudek též z pohledu jeho odborné správnosti. Znalecký posudek je zapotřebí hodnotit stejně pečlivě jako každý jiný důkaz, neboť nepožívá žádné větší důkazní síly. Musí být podrobován všestranné prověrce nejen právní korektnosti, ale také věcné správnosti. „Hodnotit je třeba celý proces utváření znaleckého důkazu, včetně přípravy znaleckého zkoumání, opatřování podkladů pro znalce, průběh znaleckého zkoumání, věrohodnost teoretických východisek, jimiž znalec odůvodňuje své závěry, spolehlivost metod použitých znalcem a způsob vyvozování závěrů znalce. (...) Ponechávat bez povšimnutí věcnou správnost znaleckého posudku a slepě důvěřovat závěrům znalce by znamenalo ve svých důsledcích popřít zásadu volného hodnocení důkazů soudem podle jeho vnitřního přesvědčení, privilegiovat znalecký důkaz a přenášet odpovědnost za skutkovou správnost soudního rozhodování na znalce; takový postup nelze z ústavněprávních hledisek akceptovat.“¹⁵³ Pokud by vyvstaly pochybnosti o věcné správnosti znaleckého posudku, je

¹⁵⁰ MUSIL, Jan. Hodnocení znaleckého posudku. *Kriminalistika*, 2010, roč. 43, č. 3, s. 184.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 184-185.

¹⁵² Tamtéž, s. 185.

¹⁵³ Nález Ústavního soudu ze dne 30. dubna 2007, sp. zn. III. ÚS 299/06.

orgán činný v trestním řízení povinen pokusit se odstranit vzniklé pochybnosti obstaráním dalších důkazů. V případě závažných skutkových rozporů a pochybností o správnosti znaleckého posudku, které se nepodaří odstranit, je soud povinen postupovat dle pravidla *in dubio pro reo* a rozhodnout ve prospěch obviněného.¹⁵⁴

Hodnocení odborné správnosti znaleckého zkoumání v sobě dle profesora Musila zahrnuje „*hodnocení teoretických východisek, o něž znalec opírá svůj závěr; hodnocení empirického základu posudku, tj. kvality a množství zjištěných znaků zkoumaných objektů; hodnocení použitých odborných metod a postupů; hodnocení, zda subsumpce konkrétního empirického základu pod obecný teoretický základ je správná.*“¹⁵⁵

K hodnocení odborné správnosti orgány činnými v trestním řízení je nezbytné, aby byl znalecký posudek vypracován srozumitelně i pro laiky. Znalecký posudek totiž zprostředkovává odborné poznatky nejen orgánům činným v trestním řízení, ale rovněž procesním stranám. Zejména obviněnému musí být dána možnost zapojit se do procesu dokazování a do hodnocení důkazů, neboť není-li tato podmínka splněna, nejsou dodrženy podmínky spravedlivého procesu.¹⁵⁶

5.5 Znalecký posudek je důkazem jako každý jiný

5.5.1 Zásada volného hodnocení důkazů

Trestní řízení je ovládáno zásadou volného hodnocení důkazů. Tato zásada je vybudována na vnitřním přesvědčení orgánů činných v trestním řízení. Nejedná se o projev vlastní libovůle, ale jedná se o přísně logické hodnocení důkazů ve vzájemných souvislostech, opírající se o právní pořádek a právní vědomí. Vnitřní přesvědčení je budováno jak na složce rozumové, tak i složce zkušenostní. Rovněž je třeba zdůraznit, že vychází též ze skutkových okolností předmětného případu a je jimi limitováno.¹⁵⁷

5.5.2 Hodnocení znaleckého důkazu v kontextu s důkazy ostatními

„*Soud je povinen hodnotit i znalecký posudek na podkladě pečlivého uvážení všech okolností případu jednotlivě i v jejich souhrnu s ostatními důkazy.*“¹⁵⁸ Skutečností, že znalecký posudek soud hodnotí jako každý další důkaz, který je v rámci trestního řízení veden, a že je třeba znalecký posudek hodnotit v kontextu s důkazy ostatními se zabýval Ústavní soud např. v nálezu ze dne 10. července 2001, sp. zn. III. ÚS 77/01. Mimo jiné v daném nálezu Ústavní soud konstatoval, že účelem znaleckého posudku je objasnění skutkových okolností na základě odborných znalostí v příslušném oboru. V případě, že soud se závěry znaleckého posudku nesouhlasí, „*musí svůj odlišný názor ve vztahu*

¹⁵⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 30. dubna 2007, sp. zn. III. ÚS 299/06.

¹⁵⁵ MUSIL, Jan. Hodnocení znaleckého posudku. *Kriminálnístika*, 2010, roč. 43, č. 3, s. 186.

¹⁵⁶ Tamtéž.

¹⁵⁷ FRYŠTÁK, Marek. In: FRYŠTÁK, Marek. *Znalecké dokazování v trestním řízení*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021, s. 4.

¹⁵⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. května 1969, sp. zn. 11 Tz 26/69.

*ke hodnocení skutkové okolnosti pečlivě a přesvědčivě zdůvodnit, a to i s ohledem na obor, ve kterém znalec svou odbornost uplatnil.“*¹⁵⁹

5.6 Je znalecký posudek přeceňován?

Trestní řád přiznává všem důkazům stejnou váhu. V praxi tomu tak však být vždy nemusí. Orgány činné v trestním řízení mnohdy zcela neodůvodněně přikládají zásadní význam znaleckému posudku, byť se jako důkaz od jiných důkazů neliší. K významu znaleckého posudku se vyjádřil Ústavní soud např. ve svém nálezu sp. zn. III. ÚS 299/06 ze dne 30. dubna 2007, kde uvedl, že: *„Znalecký posudek je nepochybně významným druhem důkazních prostředků a v rámci dokazování v trestním řízení mu přísluší významné místo. Nelze však pustit ani na okamžik ze zřetele, že se stěžejních zásad dokazování v novodobém trestním procesu vyplývá požadavek kritického hodnocení všech důkazů včetně znaleckého posudku.“*

K problematice tzv. nadužívání znaleckých posudků se vyjádřil i bývalý ombudsman JUDr. Otakar Motejl. Pan doktor Motejl prohlásil, že *„trend je takový, že soudci bez znaleckého posudku téměř nerozhodnou, a výsledkem je až taková absurdita, že v podstatě nesoudí soudce, ale znalec.“*¹⁶⁰ Obdobně se vyjádřil i Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 13. prosince 2007, sp. zn. II. ÚS 2630/07. Ten obecným soudům v předmětném případě vytýkal formální, schematický postup, bez snahy o individuální přístup ke každému jednotlivému případu, a naprosté nekritické přejímání závěrů znaleckých posudků, které zasahovaly do rozhodování soudů tím, že dávaly přímý návod, jak má soud v dané věci rozhodnout. Ústavní soud uvedl, že *„Soudní rozhodnutí pak není rozhodnutím nezávislého soudu, ale soudního znalce.“*¹⁶¹

Stále musíme mít na paměti, že ani věda a technika nejsou neomylné. Znalecký posudek tak nemusí být bezchybný. V případech provádění analýzy DNA je nutné zkoumat, zda např. nedošlo k tzv. kontaminaci biologického materiálu. Nesprávně provedená analýza by totiž mohla v některých kauzách zcela jistě vést až k justičnímu omylu. K chybovosti analýzy DNA se vyjádřil např. RNDr. Daniel Vaněk, Ph.D. v článku *„Projekt nevina“ a neomylnost vědců*. Uvedl, že *„Chybovost se mění v závislosti na kvalitativních a kvantitativních ukazatelích hodnocených DNA laboratoří a dále na míře implementace systému kontroly kvality do běžného provozu těchto pracovišť. Bohužel neexistují žádné důkazy o tom, že by analýza DNA prováděná v České republice v rámci trestních řízení byla vždy bezchybná. Naopak existují pravomocné rozsudky, kde je konstatováno pochybení či neúplnost původní analýzy.“*¹⁶²

¹⁵⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 10. července 2001, sp. zn. III. ÚS 77/01.

¹⁶⁰ FRYŠTÁK, Marek. Znalecký posudek, jeho význam a hodnocení v trestním řízení. *Trestněprávní revue*, 2019, roč. 18, č. 9, s. 186.

¹⁶¹ Nález Ústavního soudu ze dne 13. prosince 2007, sp. zn. II. ÚS 2630/07.

¹⁶² VANĚK, Daniel. „Projekt nevina“ a neomylnost vědců. *Vesmír*, 2011, roč. 90, č. 7, s. 390.

6 Databáze DNA profilů

V polovině 90. let 20. století začaly s rozvojem DNA analýzy vznikat databáze DNA profilů. První databáze DNA profilů byla zřízena v roce 1995 ve Velké Británii na základě zákona *Criminal Justice and Public Order Bill*, přijatého v roce 1994.¹⁶³

Databáze DNA profilů jsou organizovanými soubory DNA dat, tj. informací vzniklých analýzou určitých markerů DNA, jejichž primárním cílem je objasňování trestné činnosti.¹⁶⁴ Jedná se o databáze vedené výhradně v elektronické podobě. Databáze obsahují alfanumerický zápis výsledků analýzy DNA. Alfanumerický zápis je vhodný pro databázové zpracování, neboť umožňuje další a další porovnávání bez toho, aniž by musely být opětovně prováděny nákladné a technicky i personálně náročné analýzy.¹⁶⁵ Kromě uchovávání DNA profilů a provádění srovnávání vzorků DNA profilů slouží databáze rovněž k vytváření statistických analýz.

Databáze DNA profilů jsou tvořeny převážně profily biologických stop nalezených na místě trestný činů, dále se jedná o profily pachatelů trestných činů, profily osob neznámé totožnosti, profily osob pohřešovaných a jejich příbuzných, profily obětí a také eliminační profily¹⁶⁶, do kterých jsou postupně zařazovány osoby, které by mohly kontaminovat zkoumaný biologický materiál svou vlastní DNA. Každá země, která databázi DNA profilů provozuje, má svá vlastní pravidla.

6.1 Národní databáze DNA profilů

V České republice je od roku 2002 zřízena Národní databáze DNA, která je určena pro odhalování a předcházení trestné činnosti. Národní databáze DNA je svým charakterem řazena mezi databáze komparační a je provozována v rámci vrcholného expertizního pracoviště, kterým je Kriminologický ústav Praha.¹⁶⁷ Přístup do databáze však mají i odbory kriminalistické techniky a expertiz lokalizované u jednotlivých krajských ředitelství. V současné době Národní databáze DNA obsahuje již desítky tisíc profilů.

Pro úplnost je vhodné uvést rozdíl mezi pojmem *vzorek DNA* a *profil DNA*. Vzorek DNA je zajištěný biologický vzorek, ze kterého se prostřednictvím analýzy DNA stanovuje profil DNA. Profil DNA vymezuje pokyn policejního prezidenta v článku 2 písm. b) jako „*alfanumerický kód, který představuje soubor identifikačních znaků nekódující části analyzovaného vzorku DNA (konkrétní vyjádření*

¹⁶³ KOŽINA, Jiří. In: KOŽINA, Jiří. *Identifikační genetika v právní praxi*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 8.

¹⁶⁴ ŠIMKOVÁ, Halina. In: ŠIMKOVÁ, Halina. *Breviář forenzní genetiky: forenzní DNA analýza v otázkách a odpovědích*. 1. vydání. Brno: Tribun EU, 2012, s. 192-193.

¹⁶⁵ KOŽINA, Jiří. In: KOŽINA, Jiří. *Identifikační genetika v právní praxi*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 37.

¹⁶⁶ ŠIMKOVÁ, Halina. In: ŠIMKOVÁ, Halina. *Breviář forenzní genetiky: forenzní DNA analýza v otázkách a odpovědích*. 1. vydání. Brno: Tribun EU, 2012, s. 193.

¹⁶⁷ STRAUS, Jiří, NĚMEC, Miroslav a kol. *Teorie a metodologie kriminalistiky*. 1. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 127-128.

molekulární struktury na různých místech DNA), přičemž nekódujícími částmi DNA jsou takové oblasti chromozomu, o kterých není známo, že by určovaly jakékoliv strukturální nebo funkční vlastnosti organismu, vyjma pohlaví.“ Vzorky DNA, které jsou odebírány osobám, tak není možné ztotožňovat s genetickými profily DNA, které jsou z nich získávány. Je třeba zdůraznit, že v Národní databázi DNA nejsou uchovávány vzorky DNA, nýbrž genetické profily získané ze vzorků DNA.¹⁶⁸

6.1.1 Identifikační systémy

Národní databáze DNA je složena z několika informačních systémů, které jsou odděleny. Prvním z nich je systém FODAGEN, který je spravován Úřadem služby kriminální policie a vyšetřování. Do systému FODAGEN jsou zaznamenávány odběry biologického materiálu a rovněž jedinečné číslo odběrové soustavy, kterou byl odběr uskutečněn.¹⁶⁹

Dalšími informačními systémy jsou CODIS, INFO DNA a SHODA. Systém CODIS byl vyvinut v USA a využívá ho řada státních institucí po celém světě. Je tím zaručen standardní provoz a jednotná správa dat. Systém CODIS umožňuje např. „ukládání dat, vyhledávání shod mezi jednotlivými genetickými profily podle různých kritérií, import a export dat, generování různých výstupních sestav a další.“^{170 171} Systém CODIS obsahuje jen profily DNA, které mají svůj jedinečný identifikátor.¹⁷² Záznam je pak přes tento svůj jedinečný identifikátor propojitelný s údaji v systému FODAGEN.

Systém INFO DNA je dle článku 58 odst. 4 pokynu policejního prezidenta „určen k uchování informací o laboratorním zpracování biologického materiálu, z něhož byl stanoven profil DNA.“ Systém SHODA je dle článku 58 odst. 5 pokynu policejního prezidenta „určen ke spojování jedinečných kódů (identifikátorů) shodných profilů DNA zpracovávaných v systému CODIS.“

Přístup do informačních systémů je zabezpečen loginem a heslem. Do systému CODIS je přístup možný pouze z pracovních stanic připojených k samostatné datové síti. U systémů INFO DNA a SHODA tak lze učinit i ze stanic připojených k internetu. Jednotlivé stupně oprávnění jsou vymezeny v člancích 64 až 69 pokynu policejního prezidenta. Národní databáze DNA profilů tak požívá vysoký stupeň ochrany před zneužitím dat v ní uložených. Databáze slouží převážně

¹⁶⁸ VANTUCH, Pavel. Kriminalita a databáze DNA. *Právní rádce*. 2009, roč. 17, č. 3, s. 4.

¹⁶⁹ VOBOŘIL, Jan. FERFECKI, Vít. *DNA v policejní praxi. Analýza právní úpravy a praxe využívání DNA v sektoru policie*. Zpracováno pro Iuridicum Remedium, 2014 [online]. iure.org [cit. 1. února 2022]. Dostupné z: <https://www.iure.org/d/15/942/vydali-jsme-unikatni-studii-o-vyuzivani-dna-v-policejni-praxi>.

¹⁷⁰ STRAUS, Jiří, NĚMEC, Miroslav a kol. *Teorie a metodologie kriminalistiky*. 1. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 128.

¹⁷¹ NĚMEC, Miroslav a kol. *Teorie a metodologie kriminalistiky pro magisterské studium - I. díl. Aktuální problémy kriminalistické teorie*. Praha: ABOOK s.r.o., 2018, s. 189.

¹⁷² KOŽINA, Jiří. In: KOŽINA, Jiří. *Identifikační genetika v právní praxi*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 37-38.

k objasňování závažné trestné činnosti. Své užitky však přináší i na poli objasňování bagatelní kriminality, která je velmi častá a u které je spatřován vysoký stupeň recidivy.

6.1.2 Obsah Národní databáze DNA profilů

Do Národní databáze DNA mohou být zařazeny profily DNA osob, jimž byly vzorky DNA odebrány buď podle § 114 odst. 2 trestního řádu nebo dle § 63 odst. 4 zákona o Policii ČR, nelze-li totožnost předvedené osoby zjistit jinak, nebo podle § 65 odst. 1 zákona o Policii ČR, který umožňuje odebírat vzorky DNA za účelem získání genetických profilů vymezenému okruhu osob.¹⁷³

Dále jsou v Národní databázi DNA profilů zařazeny DNA profily dosud neztotožněných stop zajištěných na místě dosud neobjasněných trestných činů, DNA profily neznámých mrtvol a eliminační vzorky osob, které by mohly způsobit kontaminaci zkoumaného biologického materiálu. Jedná se zejména o pracovníky policejních DNA laboratoří, kriminalistické techniky a o policisty, kteří s biologickými stopami přicházejí do styku. Rovněž jsou do eliminační části databáze na přechodnou dobu řazeni všichni návštěvníci laboratoří.¹⁷⁴

¹⁷³ VANTUCH, Pavel. Kriminalita a databáze DNA. *Právní rádce*. 2009, roč. 17, č. 3, s. 14.

¹⁷⁴ KOŽINA, Jiří. In: KOŽINA, Jiří. *Identifikační genetika v právní praxi*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 38-39.

7 Právní úprava týkající se Národní databáze DNA profilů a odběru vzorku DNA

7.1 Zákon o Policii ČR

Žádné ustanovení zákona o Policii ČR neobsahuje výslovné zmocnění k vedení databáze DNA profilů.¹⁷⁵ Za právní základ databáze DNA profilů a zákonnou úpravu provádění identifikačních úkonů se však považuje § 65 zákona o Policii ČR. Podrobná pravidla, na jejichž základě je Národní databáze DNA profilů vedena, jsou obsažena v závazném pokynu policejního prezidenta. Pokyn policejního prezidenta neupravuje pouze vedení Národní databáze DNA profilů, ale celou problematiku identifikačních úkonů. Jedná se o úpravu postupu při jejich vyžadování, zpracování, vedení evidencí a sbírek a při likvidaci dat.¹⁷⁶

7.1.1 Osoby, kterým lze biologické vzorky odebrat

V ustanovení § 65 zákona o Policii ČR jsou stanoveny podmínky pro získání osobních údajů pro účely budoucí identifikace u taxativně vyjmenovaných osob. Jedná se o osoby obviněné ze spáchání úmyslného trestného činu nebo o osoby, kterým bylo sděleno podezření pro spáchání takového trestného činu; o osoby ve výkonu trestu odnětí svobody za spáchání úmyslného trestného činu; o osoby, kterým bylo uloženo ochranné léčení nebo zabezpečovací detence nebo o osoby nalezené, po kterých bylo vyhlášeno pátrání a jejichž svéprávnost je omezena. Pro úplnost je vhodné dodat, že dle § 111 zákona o Policii ČR tam, kde se „*mluví o trestných činech, rozumí se tím i jednání vykazující znaky trestného činu spáchané osobou, která není trestně odpovědná.*“

U takových osob je tak možné provést identifikační úkon a získat identifikační údaje, které ji umožní identifikovat v případě, že se v budoucnu dopustí trestného činu a na místě spáchání trestného činu zanechá stopy. „*Policie je oprávněna snímat daktyloskopické otisky, zjišťovat tělesné znaky, provádět měření těla, pořizovat obrazové, zvukové a obdobné záznamy a odebírat biologické vzorky umožňující získání informací o genetickém vybavení.*“¹⁷⁷

V případě, že se osoba brání provedení úkonu, policie je oprávněna po předchozí marné výzvě překonat odpor této osoby. Opět musí být překonání odporu přiměřené intenzitě odporu. Rovněž platí, že v případě odběru krve nebo obdobného jiného úkonu je překonání odporu vyloučeno. Pokud jakýkoliv výše uvedený úkon nelze provést na místě, je policista oprávněn osobu

¹⁷⁵ Naproti tomu na Slovensku v souladu s § 5 odst. 1 zákona o používání analýzy DNA databázi DNA profilů zřizuje, provozuje a spravuje Policejní sbor.

¹⁷⁶ KOŽINA, Jiří. In: KOŽINA, Jiří. *Identifikační genetika v právní praxi*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 85-86.

¹⁷⁷ ZIMMERMANN, Miroslav. In: ŠTEINBACH, Miroslav a kol. *Zákon o Policii České republiky, Komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 163.

k jejímu provedení předvést. O provedených úkonech je policista povinen sepsat úřední záznam ve smyslu § 109 zákona o Policii ČR. Poté, co zpracování osobních údajů není nezbytné pro účely předcházení, vyhledávání nebo odhalování trestné činnosti anebo stíhání trestných činů nebo zajišťování bezpečnosti ČR, veřejného pořádku nebo vnitřní bezpečnosti, je policie povinna tyto osobní údaje zlikvidovat.¹⁷⁸

Naproti tomu pokyn policejního prezidenta v článku 3 odst. 1 písm. b) uvádí, že v případě „obviněného, podezřelého, odsouzeného, osoby, již bylo uloženo ochranné léčení, a osoby s omezenou svéprávností příslušný útvar vyžádá pro účely předcházení, vyhledávání nebo odhalování trestné činnosti anebo stíhání trestných činů nebo zajišťování bezpečnosti České republiky, veřejného pořádku nebo vnitřní bezpečnosti provedení všech identifikačních úkonů.“ Obviněným je rozumí osoba obviněná z úmyslného trestného činu a podezřelým osoba, které bylo sděleno podezření ze spáchání trestného činu.¹⁷⁹

Z uvedeného porovnání ustanovení zákona Policie ČR a ustanovení pokynu policejního prezidenta vyplývá, že zatímco dle zákona o Policii ČR u vyjmenovaných osob v § 65 odst. 1 tohoto zákona policejní orgán identifikační úkony provést může, dle pokynu policejního prezidenta si příslušný útvar na újmu práv obviněných, podezřelých i dalších osob, na kterých mohou být identifikační úkony provedeny, toto provedení vyžádá. Pokyn policejního prezidenta tak významně rozšiřuje podmínky pro provedení identifikačních úkonů. „*Takový stav je zjevně nepřijatelný, neboť staví policejní orgán do pozice, kdy v některých případech musí volit mezi porušením § 11 písm. c) zákona o Policii ČR a porušením pro něj závazného pokynu policejního prezidenta.*“¹⁸⁰

7.1.2 Uchovávání profilů DNA a jejich likvidace

Vymezení lhůt pro uchovávání DNA profilů v databázi, stejně jako podrobnější úprava likvidace osobních údajů v zákoně o Policii ČR chybí.¹⁸¹ Dobu, pro kterou je možno osobní údaje zpracovávat, obecně upravují ustanovení § 82 a § 87 zákona o Policii ČR.

Dle § 65 odst. 5 zákona o Policii ČR policie osobní údaje získané podle § 65 odst. 1 tohoto zákona zlikviduje, „*jakmile jejich zpracovávání není nezbytné pro účely předcházení, vyhledávání nebo odhalování trestné činnosti anebo stíhání trestných činů nebo zajišťování bezpečnosti České republiky, veřejného pořádku nebo vnitřní bezpečnosti.*“ V § 65 zákona o Policii ČR však není žádná zmínka o osobách neobviněných, o osobách, jejichž trestní stíhání bylo zastaveno, o osobách, které byly zproštěny obžaloby nebo

¹⁷⁸ ZIMMERMANN, Miroslav. In: ŠTEINBACH, Miroslav a kol. *Zákon o Policii České republiky, Komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 164-165.

¹⁷⁹ RICHTER, Jiří. *Povinnost obviněného podrobit se identifikačním úkonům podle § 65 zákona o Policii ČR* [online]. epravo.cz, 22. července 2015 [cit. 2. února 2022]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/povinnost-obvineneho-podrobit-se-identifikacnim-ukonum-podle-65-zakona-o-policii-cr-98380.html>.

¹⁸⁰ Tamtéž.

¹⁸¹ KOŽINA, Jiří. In: KOŽINA, Jiří. *Identifikační genetika v právní praxi*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 83.

o osobách, které nebyly pravomocně odsouzeny pro trestnou činnost. K pravděpodobně odlišnému výkladu § 65 odst. 5 zákon o Policii ČR tak budou docházet policejní orgány, a naproti nim podezřelí, u kterých nedošlo k obvinění, a obvinění a obžalování, u kterých nedošlo k odsouzení. Ti budou dovozovat, že jejich genetický profil je nezbytné zlikvidovat, policejní orgány však mohou uchování jejich genetického profilu odůvodňovat předcházením trestné činnosti v souladu s § 65 odst. 1 zákona o Policii ČR.¹⁸²

Ztotožňuji se s názorem Doc. JUDr. Pavla Vantucha, CSc.¹⁸³, že likvidace informací o genetickém profilu osoby, která nebyla odsouzena a jejíž vzorek DNA byl odebrán, je nutná, a to z následujících důvodů. Nejedná o nezbytnost pro účely předcházení, vyhledávání nebo odhalování trestné činnosti. Jedná se o rozpor s článkem 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a v neposlední řadě se jedná i o rozpor s rozhodnutím ESLP S. a Marper proti Spojenému království ze dne 4. prosince 2008. Obdobně se velice citlivou otázkou odběru biologického materiálu odsouzeného za účelem identifikace osoby v trestním řízení zjištěním genetického profilu DNA a přiměřené době, po kterou může být uchováván, zabýval ESLP např. i v rozsudku ve věci Aycaguer proti Francii ze dne 22. června 2017. ESLP v daném rozsudku mimo jiné zdůrazňuje, že „ochrana osobních údajů je základním prvkem výkonu práva na soukromý život a že vnitrostátní právní úprava musí poskytovat odpovídající záruky k zabránění jakéhokoli zneužívání osobních údajů.“

7.1.3 Kritika § 65 zákona o Policii ČR

Právní úprava postupu Policie ČR při odebírání a uchování biologických vzorků je dlouhodobě podrobována kritice ze stran odborníků. Městský soud v Praze, konkrétně senát v čele se soudkyní Vierou Horčicovou, tak přistoupil k razantnímu kroku. Navrhnul totiž Ústavnímu soudu zrušení dvou ustanovení § 65 zákona o Policii ČR, která odebírání a uchování vzorků DNA upravují.¹⁸⁴ Trnem v oku soudců bylo jednak to, že vzorky biologického materiálu je možné odebrat kterékoliv osobě, která byla obviněna, či již bylo ve zkráceném trestním řízení sděleno podezření ze spáchání úmyslného trestného činu, a jednak velice nejednoznačná doba uchování takových vzorků. Dle soudců představuje odebírání biologického vzorku, na rozdíl od snímání otisků prstů, větší zásah do tělesné integrity dané osoby, neboť z uchovávaného profilu DNA lze

¹⁸² VANTUCH, Pavel. Kriminalita a databáze DNA. *Právní rádce*. 2009, roč. 17, č. 3, s. 10.

¹⁸³ Tamtéž.

¹⁸⁴ DIMUN, Petr. *Odběr a uchování vzorků DNA policií je podle soudců protiústavní, navrhuje zrušení zákona* [online]. ceska-justice.cz, 17. ledna 2018 [cit. 2. února 2022]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2018/01/odber-a-uchovani-vzorku-dna-policii-je-podle-soudcu-protiustavni-navrhuj-zruseni-zakona/>.

získávat rozsáhlé informace o jeho původu, případně o jeho příbuzenských vazbách. U vzorků DNA pak hrozí riziko z důvodu jejich zneužití při jejich ztrátě nebo odcizení.¹⁸⁵

Soudci v návrhu nezpochybovali analýzu vzorků DNA jakožto významný nástroj kriminalistiky, ale poukazovali na její úskalí. Jednak je to skutečnost, že analýza DNA nemusí vést vždy ke správným výsledkům nebo to, že vytvoření široké databáze vzorků DNA nemusí vést k opatření nezvratných důkazů o totožnosti pachatelů určitého typu trestné činnosti.¹⁸⁶ Soudci rovněž upozorňovali, že „*biologické vzorky jsou odebírány osobám omezeným na osobní svobodě (vazba, výkon trestu, ochranné léčení, detence), které jsou daleko zranitelnější vůči svévolným zásahům do jejich osobní integrity ze strany státu, a zároveň pro ně může být obtížné využívat právních prostředků obrany, o nichž nejsou poučeni.*“¹⁸⁷ Mimo vágnost právní úpravy soudci upozorňovali i na to, že úpravu uchovávání biologických materiálů upravuje pouze interní předpis Policie ČR.

Protiústavnost soudci spatřovali v absenci podrobnější právní úpravy. Vzhledem k výše uvedeným důvodům tak považovali za nutné trvat na jednoznačné a dostatečně konkrétní zákonné úpravě odebírání a uchovávání profilů DNA státními orgány, a to včetně adekvátních omezení a procesních garancí.¹⁸⁸

7.2 Pokyn policejního prezidenta o identifikačních úkonech

Závazné pokyny policejního prezidenta jsou interními akty řízení policie. Pokyn policejního prezidenta upravuje jak pravidla vedení Národní databáze DNA profilů, tak i pravidla pro provádění veškerých identifikačních úkonů. Identifikačním úkonem je mimo jiné dle článku 2 písm. a) bod 4 pokynu policejního prezidenta i odebírání biologického materiálu osob pro účely stanovení profilu DNA.

7.2.1 Osoby, kterým lze biologické vzorky odebrat

Pokyn policejního prezidenta vymezuje kategorie osob, které lze podrobit identifikačním úkonům. „*Přitom směřuje právní tituly, na jejichž základě jsou identifikační úkony prováděny. Jedná se o případy vycházející z § 65 zákona o Policii ČR, ale i o případy odběru ve smyslu § 114 trestního řádu a další.*“¹⁸⁹

Provádění identifikačních úkonů u tzv. zájmových osob vymezuje pokyn policejního prezidenta ve své části druhé. Specialista biologický materiál zájmové osobě odebere, pokud

¹⁸⁵ DIMUN, Petr. *Odběr a uchovávání vzorků DNA policií je podle soudců protiústavní, navrhuji zrušení zákona* [online]. ceska-justice.cz, 17. ledna 2018 [cit. 2. února 2022]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2018/01/odber-a-uchovani-vzorku-dna-policii-je-podle-soudcu-protiustavni-navrhujji-zruseni-zakona/>.

¹⁸⁶ Tamtéž.

¹⁸⁷ Tamtéž.

¹⁸⁸ Tamtéž.

¹⁸⁹ KOŽINA, Jiří. In: KOŽINA, Jiří. *Identifikační genetika v právní praxi*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 86.

v systému FODAGEN zjistí, že profil DNA zájmové osoby buď do systémů databáze DNA vložen není nebo do ní již vložen je, ale „*existuje důvodné podezření, že zájmová osoba zneužívá totožnost jiné osoby nebo využívá smyšlenou totožnost.*“¹⁹⁰

Tzv. zájmovou osobou je dle článku 2 písm. c) pokynu policejního prezidenta osoba, „*u níž je provedení identifikačních úkonů potřebné k objasnění a prověření skutečností důvodně nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin*“ (osoba prověřovaná); osoba, „*kteřá byla obviněna ze spáchání úmyslného trestného činu*“ (obviněný); osoba, „*kteřé bylo sděleno podezření ze spáchání úmyslného trestného činu*“ (podezřelý); osoba, „*kteřá se nachází ve výkonu trestu odnětí svobody za spáchání úmyslného trestného činu*“ (odsouzený); osoba „*již bylo uloženo ústavní ochranné léčení nebo zabezpečovací detence*“ (osoba, již bylo uloženo ochranné léčení); osoba nalezená, „*po níž bylo vyhlášeno pátrání a jejíž svéprávnost je omezena*“ (osoba s omezenou svéprávností); osoba, „*kteřá odmítla nebo nemůže prokázat svoji totožnost, s výjimkou osoby, u níž jsou identifikační úkony prováděny podle právních předpisů*“ (osoba neznámé totožnosti); mrtvola „*neznámé totožnosti, část lidského těla neznámé totožnosti nebo kosterní nálezh neznámé totožnosti*“ (mrtvola neznámé totožnosti); eliminační osoba (tzv. domácí osoby, osoby biologicky příbuzné s osobou v pátrání, osoby biologicky příbuzné s neznámou osobou, účastník plošného screeningu) a osoby, kterým byla zneužita identita, a tyto požádají o provedení odběru.

U osoby prověřované může příslušný útvar vyžádat odběr biologického materiálu tehdy, „*pokud byly v daném případě v souvislosti s trestním řízením zajištěny kriminalistické stopy druhu odpovídajícího vyžadovanému identifikačnímu úkonu.*“¹⁹¹

U osoby obviněné, podezřelé, odsouzené, osoby, již bylo uloženo ochranné léčení, a osoby s omezenou svéprávností si příslušný útvar vyžádá provedení všech identifikačních úkonů pro účely „*předcházení, vyhledávání nebo odhalování trestné činnosti anebo stíhání trestných činů nebo zajišťování bezpečnosti České republiky, veřejného pořádku nebo vnitřní bezpečnosti.*“¹⁹²

U osoby neznámé totožnosti či mrtvoly neznámé totožnosti může příslušný útvar vyžádat provedení jakýchkoliv identifikačních úkonů za účelem zjištění její totožnosti.¹⁹³ Podmínky, za nichž je možné vyžádat provedení identifikačních úkonů u eliminačních osob a osob se zneužitou identitou jsou upraveny v článku 3 písm. d) a f) pokynu policejního prezidenta.

¹⁹⁰ Článek 11 odst. 1 pokynu policejního prezidenta.

¹⁹¹ Článek 3 písm. a) pokynu policejního prezidenta.

¹⁹² Článek 3 písm. b) pokynu policejního prezidenta.

¹⁹³ Článek 3 písm. c) a e) pokynu policejního prezidenta.

7.2.2 Uchovávání a likvidace biologického materiálu a osobních údajů

Dle článku 74 odst. 1 pokynu policejního prezidenta biologický materiál odebraný tzv. zájmové osobě uvedené v článku 59 odst. 1 písm. a) pokynu policejního prezidenta pomocí standardní odběrové soustavy, který byl využit ke stanovení profilu DNA, znalecké pracoviště zlikviduje do 1 roku po jeho zpracování. Biologický materiál, který využit ke stanovení DNA profilu nebyl, „*znalecké pracoviště uchovává za účelem možnosti dotestování v případě zjištění shody profilů DNA po dobu 5 let od jeho doručení znaleckému pracovišti a zlikviduje jej do 31. března roku následujícího po roce, v němž uplynula uschovací lhůta (...).*“

Dle článku 74 odst. 2 pokynu policejního prezidenta, biologický materiál, který byl odebrán „*prověřovanému v souvislosti s trestným činem spáchaným z nedbalosti, domácí osobě, účastníkovi plošného screeningu či osobě biologicky příbuzné s neznámou osobou, který nebyl příslušným útvarem zaslán k provedení znaleckého zkoumání v oboru kriminalistika odvětví genetika, zlikviduje příslušný útvár přednostně jako biologický odpad nejpozději v okamžiku uzavření trestního spisu.*“

Uschovací lhůta osobních údajů odsouzených, osob s uloženým ochranným léčením a osob s omezenou svéprávností je dle článku 81 pokynu policejního prezidenta v systému FODAGEN automatizovaně nastavena do 100 let věku osoby. U osoby odsouzené se tak děje, aniž by byla jakkoli zohledněna závažnost činu odsouzeného, jakož i uložený trest, další chování pachatele apod.¹⁹⁴ Uschovací lhůta osobních údajů mrtvoly neznámé totožnosti je dle článku 84 pokynu policejního prezidenta v systému FODAGEN automatizovaně nastavena na 100 let od provedení identifikačního úkonu.

Dle článku 80 odst. 1 pokynu policejního prezidenta jedenkrát ročně pracoviště pověřené prověřováním údajů „*vygeneruje v systému FODAGEN přehled osob, které spáchaly úmyslný čin jinak trestný, u nichž byly provedeny identifikační úkony před dovršením věku 15 let a které v aktuálním roce dosáhnou věku 18 let.*“ Poté prověří, zda u této osoby nenastal po dosažení 15 let věku důvod pro další zpracování jejích osobních údajů. V případě, že takový důvod neexistuje, „*navrhne pracoviště pověřené prověřováním údajů správci zpracování osobních údajů zájmových osob prostřednictvím systému FODAGEN likvidaci osobních údajů.*“¹⁹⁵ V případě, že takový důvod existuje, „*nastaví v systému FODAGEN uschovací lhůtu osobních údajů tak, aby byly zlikvidovány v roce, v němž osoba dosáhne věku 21 let.*“¹⁹⁶ Pokud však osoba spáchala úmyslný čin jinak trestný, k jehož projednání je v prvním stupni příslušný krajský soud, „*pracoviště pověřené prověřováním údajů v roce, v němž osoba dosáhne 18 let věku, nezjišťuje, zda existuje důvod pro další*

¹⁹⁴ KOŽINA, Jiří. In: KOŽINA, Jiří. *Identifikační genetika v právní praxi*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 87.

¹⁹⁵ Článek 80 odst. 1 písm. a) pokynu policejního prezidenta.

¹⁹⁶ Článek 80 odst. 1 písm. b) pokynu policejního prezidenta.

zpracování osobních údajů, a vždy nastaví v systému FODAGEN uschovací lhůtu osobních údajů tak, aby byly zlikvidovány v roce, v němž osoba dosáhne věku 21 let.“¹⁹⁷

7.3 Zákon o zpracování osobních údajů

Ochranu osobních údajů při jejich zpracování za účelem „*předcházení, vyhledávání nebo odhalování trestné činnosti, stíhání trestných činů, výkonů trestů a ochranných opatření, zajišťování bezpečnosti České republiky nebo zajišťování veřejného pořádku a vnitřní bezpečnosti*“ upravuje Hlava III zákona o zpracování osobních údajů.

Zásady zpracování osobních údajů upravuje § 25 zákona o zpracování osobních údajů. Spravující orgán při zpracování osobních údajů za prvé „*stanoví konkrétní účel zpracování osobních údajů v souvislosti s plněním úkolu uvedeného v § 24 odst. 1.*“ Účel zpracování by měl být dostatečně konkrétně vymezen.¹⁹⁸ Spravující orgán dále „*přijímá opatření zajišťující, aby osobní údaje byly přesné ve vztahu k povaze a účelu zpracování*“ a „*uchovává osobní údaje v podobě umožňující identifikaci subjektu údajů jen po dobu nezbytnou k dosažení účelu jejich zpracování.*“ V případě, kdy by spravující orgán neusiloval o dodržení zásady přesnosti osobních údajů nebo by uchovával osobní údaje nikoli jen po dobu nezbytně nutnou k naplnění účelu zpracování, dopustil by se přestupku.¹⁹⁹

§ 29 zákona o zpracování osobních údajů upravuje „*Právo na opravu, omezení zpracování nebo výmaz osobních údajů.*“ Spravující orgán dle odst. 2 daného ustanovení „*na žádost subjektu údajů provede výmaz osobních údajů vztahujících se ke jeho osobě, pokud spravující orgán porušil zásady zpracování osobních údajů podle § 25 nebo jiného právního předpisu nebo omezení zpracování některých kategorií osobních údajů, nebo pokud má spravující orgán povinnost tyto údaje vymazat.*“ Odst. 5 daného ustanovení pak stanovuje, kdy žádosti vyhovět nelze vůbec, či částečně. Jedná se o situace, kdy by vyhověním došlo k ohrožení dle § 28 odst. 2 zákona o zpracování osobních údajů. Jedním z důvodů je např. ohrožení „*plnění úkolu v oblasti předcházení, vyhledávání a odhalování trestné činnosti, stíhání trestných činů, výkonu trestů a ochranných opatření, zajišťování bezpečnosti České republiky nebo zajišťování veřejného pořádku a vnitřní bezpečnosti, včetně pátrání po osobách a věcech.*“²⁰⁰

Ustanovení § 32 zákona o zpracování osobních údajů upravuje obecné povinnosti spravujícího orgánu a záměrnou ochranu osobních údajů. Dané ustanovení vymezuje „*povinnost spravujícího orgánu přijmout dostatečná technická a organizační opatření ke zajištění stanovených povinností*

¹⁹⁷ Článek 80 odst. 2 pokynu policejního prezidenta.

¹⁹⁸ VLACHOVÁ, Barbora, MAISNER, Martin. *Zákon o zpracování osobních údajů*. Komentář. [online databáze]. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2019 [cit. 2. února 2022]. Dostupné z: databáze beck-online.cz.

¹⁹⁹ Tamtéž.

²⁰⁰ § 28 odst. 2 písm. a) zákona o zpracování osobních údajů.

ke ochraně osobních údajů.“²⁰¹ Účelem těchto opatření je ochrana osobních údajů a zachování zásady minimalizace osobních údajů. Mezi povinnosti spravujícího orgánu se řadí rovněž náležitá dokumentace přijatých opatření, která musí být k dispozici po celou dobu, kdy dochází ke zpracování osobních údajů.²⁰²

²⁰¹ VLACHOVÁ, Barbora, MAISNER, Martin. *Zákon o zpracování osobních údajů. Komentář.* [online databáze]. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2019 [cit. 2. února 2022]. Dostupné z: databáze beck-online.cz.

²⁰² VLACHOVÁ, Barbora, MAISNER, Martin. *Zákon o zpracování osobních údajů. Komentář.* [online databáze]. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2019 [cit. 2. února 2022]. Dostupné z: databáze beck-online.cz.

Závěr

Cílem této diplomové práce bylo provést rozbor problematiky identifikace člověka pomocí DNA analýzy v trestněprávní praxi. Zaměřila jsem se zejména na právní úpravu týkající se zajištění biologického materiálu osob, na postavení DNA v procesu dokazování a otázku jejího přečeňování a na Národní databázi DNA profilů. Vedlejšími cíli bylo rovněž zaměřit se na historii objevení DNA, na přiblížení DNA samotné, na přiblížení procesu vyhledávání biologického materiálu, jeho analýzy v laboratořích či na přiblížení komplikací nastávající při interpretaci výsledků analýzy.

Diplomová práce vycházela z české právní úpravy týkající se DNA, z odborných článků a literatury a příslušné judikatury. Nejdůležitější aspekty dané problematiky jsem rovněž porovnávala se slovenskou právní úpravou.

První kapitola diplomové práce byla zaměřena na uvedení do forenzní genetiky, její historii a na přiblížení DNA samotné. Druhá kapitola se zabývala získáváním DNA se zaměřením na ohledání místa činu, předmětů a osob. V dané kapitole jsem vycházela z příslušné právní úpravy zakotvené v trestním řádu a zákoně o Policii ČR. Dospěla jsem k závěru, že v souladu s trestním řádem mohou být odebírány vzorky DNA osobám v souvislosti s konkrétně vyšetřovaným trestným činem. Tyto vzorky a následně profily DNA z nich vytvořené není možné v souladu s trestním řádem dále uchovávat pro jiné účely, než je právě vyšetření konkrétního trestného činu. Naproti tomu zákon o Policii ČR upravuje problematiku identifikace osoby pomocí DNA pro účely prokázání její totožnosti a pro účely její budoucí identifikace. Rovněž jsem zjistila, že identifikaci pomocí DNA v souladu se zákonem o GIBS nemine ani osoby, jejichž trestní stíhání nepovede Policie ČR. Závěr kapitoly jsem pro porovnání věnovala slovenské právní úpravě dané problematiky se týkající.

Třetí kapitola se převážně zabývala analýzou DNA v laboratořích, jejím procesem a následnou přímou či nepřímou identifikací osoby. Čtvrtá kapitola byla zaměřena na komplikace nastávající při interpretaci výsledků DNA analýzy. Danou kapitolu považuji za velice důležitou zejména v souvislosti s dokazováním. Upozornila jsem na možnou degradaci DNA, na problematiku více jedinců se stejnou DNA a na jedince s více různými DNA. Dospěla jsem k závěru, že v každodenní kriminalistice se není třeba negativních dopadů těchto anomálií přehnaně obávat, ale v odborné veřejnosti by se o nich alespoň obecné povědomí mít mělo. Rovněž jsem se zaměřila na problematiku kontaminace DNA, která je považována za nejzávažnější komplikaci a její riziko stoupá se stále pokročilejší schopností zanalyzovat čím dál menší množství materiálu. V souvislosti s problematikou kontaminace DNA jsem přiblížila i pohled odborníka na genetiku, pana doktora Vaňka. Ten poukazuje na skutečnost, že ke kontaminaci může dojít i k v renomovaných

akreditovaných DNA laboratořích.²⁰³ V návaznosti na výše uvedené jsem tedy dospěla v dané kapitole k závěru, že ani věda na vysoké úrovni není vždy neomylná a že i analýza DNA není vždy bezchybná. Danou skutečnost je tak třeba mít zejména v procesu dokazování vždy na paměti.

Pátá kapitola byla věnována DNA v procesu dokazování. Zaměřila jsem se na to, jakou formou je vhodné zprostředkovat výsledky analýzy DNA – zda postačí odborné vyjádření nebo je vhodnější použít znalecký posudek. Dospěla jsem k závěru, že v případě analýzy DNA je vhodnější použít znalecký posudek, neboť u identifikační genetiky se vyžaduje vysoká náročnost na preciznost i znalosti při vyhodnocování výsledků. K tomuto závěru jsem dospěla zejména na základě rozboru judikatury. V návaznosti na výše zmíněné jsem se zaměřila i na to, jak by soudy v České republice měly přistupovat k hodnocení znaleckého posudku, a jak ve skutečnosti přistupují. Dospěla jsem k závěru, že znalecký posudek by měl být hodnocen jako každý jiný důkaz, a že soud je povinen hodnotit znalecký posudek na podkladě pečlivého uvážení všech okolností případu jednotlivě i v jejich souhrnu s ostatními důkazy.²⁰⁴ Byť trestní řád přiznává všem důkazům stejnou váhu, v praxi tomu vždy tak není. Na základě judikatury Ústavního soudu či výroku pana doktora Motejla jsem vyhodnotila, že soudci bez znaleckého posudku téměř nejsou schopni rozhodnout a dochází až k nadužívání znaleckých posudků. Závěrem páté kapitoly jsem opět upozornila na skutečnost, že DNA analýza prováděná v České republice v rámci trestních řízení není bohužel vždy bezchybná.

Šestá kapitola byla věnována databázím DNA profilů se zaměřením na Národní databázi DNA profilů. V dané kapitole jsem mimo jiné rozebrala identifikační systémy, na jejichž základě Národní databáze DNA profilů funguje. V návaznosti na to jsem poukázala na skutečnost, že Národní databáze DNA profilů požívá vysokého stupně ochrany před zneužitím dat v ní uložených.

Poslední kapitola se týkala právní úpravy Národní databáze DNA profilů a odběru vzorku DNA. Dospěla jsem k závěru, že žádné ustanovení zákona o Policii ČR výslovné zmocnění k vedení databáze DNA profilů neobsahuje, ale za právní základ databáze DNA profilů a zákonnou úpravu provádění identifikačních úkonů se považuje § 65 zákona o Policii ČR. Podrobná pravidla, na jejichž základě je Národní databáze DNA profilů vedena, jsou obsažena v závazném pokynu policejního prezidenta. Pokyn policejního prezidenta neupravuje pouze vedení Národní databáze DNA profilů, ale celou problematiku identifikačních úkonů. V dané kapitole jsem poukázala rovněž na kritiku § 65 zákona o Policii ČR, která vygradovala až v předložení návrhu soudců

²⁰³ VANĚK, Daniel. Evropu obchází strašidlo – strašidlo KONTAMINACE. *Vesmír*, 2012, roč. 91, č. 4, s. 199.

²⁰⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. května 1969, sp. zn. 11 Tz 26/69.

Městského soudu v Praze Ústavnímu soudu na zrušení předmětného ustanovení. Trnem v oku soudců byl zejména okruh osob, kterým je možné vzorky DNA odebírat a velice nejednoznačná doba uchovávání takových vzorků. Závěr kapitoly je zaměřen na úpravu problematiky s DNA spojenou v pokynu policejního prezidenta a v zákoně o zpracování osobních údajů.

Závěrem bych shrnula, že trestněprávní úprava týkající se DNA je v České republice dle mého názoru značně nepřehledná. I přes vypracování diplomové práce nedokážu zcela jistě odpovědět na to, zda je ucelený zákon o DNA v České republice potřebný, či nikoliv. Přikláníla bych se spíše k tomu názoru, že zřejmě není reálné upravit ucelenou trestněprávní problematiku týkající se DNA v jednom právním předpise, byť by to bylo pro přehlednost dle mého názoru vhodnější. Jako důležité však shledávám danou problematiku podrobněji upravit, a to z důvodu právní jistoty osob, kterým se vzorky DNA odebírají a z nich vytvořené profily dále uchovávají.

Seznam použitých zdrojů

Monografie

- 1) BERAN, Michal a kol. *Soudnělékařská identifikace*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2012, 192 s.
- 2) FERÁK, Vladimír, SRŠEŇ, Štefan. *Genetika člověka*. 2. vydání. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladatelství, 1990, 447 s.
- 3) FRYŠTÁK, Marek. *Znalecké dokazování v trestním řízení*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021, 112 s.
- 4) KOŽINA, Jiří. *Identifikační genetika v právní praxi*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2018, 106 s.
- 5) KURILOVSKÁ, Lucia, SVOBODA, Ivo a kol. *Kriminalistika*. 1. vydání. Bratislava: Akadémia policajného zboru v Bratislave, 2017, 431 s.
- 6) LÍZAL, Pavel. *DNA jako občanský průkaz: lekce z genetiky*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2019, 113 s.
- 7) NĚMEC, Miroslav a kol. *Teorie a metodologie kriminalistiky pro magisterské studium - I. díl. Aktuální problémy kriminalistické teorie*. 1. vydání. Praha: ABOOK s.r.o., 2018, 491 s.
- 8) PORADA, Viktor, STRAUS, Jiří. *Kriminalistické stopy*. 1. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, 506 s.
- 9) SNUSTAD, D. Peter, SIMMONS, Michael J. *Genetika*. 2. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2017, 844 s.
- 10) STRAUS, Jiří, NĚMEC, Miroslav a kol. *Teorie a metodologie kriminalistiky*. 1. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, 503 s.
- 11) STRAUS, Jiří, SUCHÁNEK, Jaroslav a kol. *Kriminalistická identifikace osob*. 1. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2008, 88 s.
- 12) SVOBODA, Ivo a kol. *Kriminalistika*. 1. vydání. Ostrava: Key Publishing s.r.o., 2016, 373 s.
- 13) ŠIMKOVÁ, Halina. *Breviář forenzní genetiky: forenzní DNA analýza v otázkách a odpovědích*. 1. vydání. Brno: Tribun EU, 2012, 214 s.
- 14) ŠTEFAN, Jiří, HLADÍK, Jiří a kol. *Soudní lékařství a jeho moderní trendy*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2012, 437 s.
- 15) VANĚK, Daniel a kol. *Průvodce DNA testováním a genetickou genealogií*. 1. vydání. Praha: Forenzní DNA servis, s.r.o., 2016, 207 s.

Komentářová literatura

- 1) DRAŠTÍK, Antonín, FENYK, Jaroslav a kol. *Trestní řád. Komentář. I. díl*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2017, 1383 s.

- 2) JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. Komentář*. 8. vydání. Praha: Leges, 2020, 1358 s.
- 3) ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, 1898 s.
- 4) ŠTEINBACH, Miroslav a kol. *Zákon o Policii České republiky, Komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019, 300 s.
- 5) VLACHOVÁ, Barbora, MAISNER, Martin. *Zákon o zpracování osobních údajů. Komentář*. [online databáze]. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2019 [cit. 2. února 2022]. Dostupné z: databáze beck-online.cz.

Odborné časopisy

- 1) MARTONÍK, Juraj. Ještě k právní úpravě zpracování DNA. *Právní rozhledy*, 2017, roč. 25, č. 7, s. 256.
- 2) MUSIL, Jan. Hodnocení znaleckého posudku. *Kriminalistika*, 2010, roč. 43, č. 3, s. 182-183.
- 3) VANĚK, Daniel. Evropu obchází strašidlo – strašidlo KONTAMINACE. *Vesmír*, 2012, roč. 91, č. 4, s. 199.
- 4) VANĚK, Daniel. „Projekt nevina“ a neomylnost vědců. *Vesmír*, 2011, roč. 90, č. 7, s. 390.
- 5) VANTUCH, Pavel. Kriminalita a databáze DNA. *Právní rádce*. 2009, roč. 17, č. 3, s. 4.

Právní předpisy

- 1) Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů.
- 2) Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 171/1993 Z. z., o Policajnom zbore, v znení neskorších predpisov.
- 3) Zákon č. 417/2002 Z. z., o používaní analýzy deoxyribonukleovej kyseliny na identifikáciu osôb, v znení neskorších predpisov.
- 4) Zákon č. 301/2005 Z. z., Trestný poriadok, v znení neskorších predpisov.
- 5) Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
- 6) Zákon č. 341/2011 Sb., o Generální inspekci bezpečnostních sborů a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.
- 7) Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, ve znění pozdějších předpisů.
- 8) Zákon č. 110/2019 Sb., o zpracování osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů.
- 9) Zákon č. 254/2019 Sb., o znalcích, znaleckých kancelářích a znaleckých ústavech, ve znění pozdějších předpisů.

- 10) Pokyn policejního prezidenta č. 275/2016, o identifikačních úkonech, ve znění pozdějších předpisů.

Judikatura

- 1) Nález Ústavního soudu ze dne 10. července 2001, sp. zn. III. ÚS 77/01 (N 104/23 SbNU 45).
- 2) Nález Ústavního soudu ze dne 30. dubna 2007, sp. zn. III. ÚS 299/06 (N 73/45 SbNU 149).
- 3) Nález Ústavního soudu ze dne 13. prosince 2007, sp. zn. II. ÚS 2630/07 (N 224/47 SbNU 941).
- 4) Usnesení Ústavního soudu ze dne 18. prosince 2008, sp. zn. I. ÚS 900/08.
- 5) Stanovisko pléna Ústavního soudu ze dne 30. listopadu 2010, sp. zn. Pl. ÚS-st. 30/10 (ST 30/59 SbNU 595).
- 6) Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 13. dubna 2006, sp. zn. 2 To 124/2005.
- 7) Rozhodnutí Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 21. září 1982, sp. zn. 6 Tz 26/81.
- 8) Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. května 1969, sp. zn. 11 Tz 26/69.
- 9) Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 28. ledna 2014, sp. zn. 11 A 69/2013-81.
- 10) Rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 4. prosince 2008, *S. a Marper proti Spojenému království*, č. 30562/04; č. 30566/04.
- 11) Rozsudek Senátu páté sekce ESLP ze dne ze dne 22. června 2017, *Aycaguer proti Francii*, č. 8806/12.

Internetové zdroje

- 1) DIMUN, Petr. *Odběr a uchování vzorků DNA policií je podle soudců protiústavní, navrhuji zrušení zákona* [online]. ceska-justice.cz, 17. ledna 2018 [cit. 2. února 2022]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2018/01/odber-a-uchovani-vzorku-dna-policii-je-podle-soudcu-protiustavni-navrhujji-zruseni-zakona/>.
- 2) RICHTER, Jiří. *Povinnost obviněného podrobit se identifikačním úkonům podle § 65 zákona o Policii ČR* [online]. epravo.cz, 22. července 2015 [cit. 2. února 2022]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/povinnost-obvineneho-podrobit-se-identifikacnim-ukonum-podle-65-zakona-o-policii-cr-98380.html>.
- 3) VOBOŘIL, Jan. FERFECKI, Vít. *DNA v policejní praxi. Analýza právní úpravy a praxe využívání DNA v sektoru policie*. Zpracováno pro Iuridicum Remedium, 2014 [online].

iure.org [cit. 1. února 2022]. Dostupné z: <https://www.iure.org/d/15/942/vydali-jsme-unikatni-studii-o-vyuzivani-dna-v-policejni-praxi>.

Abstrakt

Cílem této diplomové práce je rozbor problematiky identifikace člověka pomocí DNA analýzy v trestněprávní praxi a otázek s danou problematikou souvisejících. Stěžejní část práce je zaměřena na právní úpravu týkající se zajištění biologického materiálu osob (živých či mrtvých), na postavení DNA v procesu dokazování a otázku jejího přeceňování a na Národní databázi DNA profilů. Prostředkem k získání poznatků o dané problematice je česká právní úprava týkající se DNA. Práce je rozčleněna do sedmi kapitol. První kapitola se věnuje úvodu do forenzní genetiky včetně její historie. Druhá a třetí kapitola se zaměřují na proces získávání DNA a její následnou analýzu. Čtvrtá kapitola je věnována komplikacím, které mohou při interpretaci výsledků DNA analýzy nastat. Pátá kapitola je věnována DNA v procesu dokazování se zaměřením na znalecký posudek. Šestá a sedmá kapitola se zaměřují na Národní databázi DNA profilů.

Summary

The aim of this diploma thesis is to analyse the issue of human identification by DNA analysis in criminal law practice and the related issues. The core part of the thesis is focused on the legal regulation concerning the obtaining of biological material of people (living or dead), the position of DNA in the process of taking the evidence and the issue of its overestimation and the National Database of DNA Profiles. The Czech legislation on DNA is a means of gaining knowledge on the issue. The thesis is divided into seven chapters. The first chapter is devoted to an introduction to forensic genetics including its history. The second and third chapters focus on the process of obtaining DNA and its analysis. The fourth chapter describes the complications that can arise when interpreting the results of DNA analysis. The fifth chapter is devoted to DNA in the process of taking the evidence with a focus on expert opinion. Chapters six and seven focus on the National DNA Profile Database.

Klíčová slova

DNA, vzorek DNA, profil DNA, analýza DNA, biologická stopa, identifikace, ohledání, kontaminace, dokazování, důkaz, znalec, znalecký posudek, Národní databáze DNA, trestní řád, zákon o Policii ČR.

Keywords

DNA, DNA sample, DNA profile, DNA analysis, biological trace, identification, examination, contamination, taking the evidence, proof, expert, expert opinion, National Database of DNA Profiles, Criminal Procedure Code, Police Act.